

Nina Bruksås, Ketil Myran og Lars H. Svennebye

**Prisnivå på matvarer i de
nordiske land, Tyskland og EU
1994-2000**

Rapporter

I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

Reports

This series contains statistical analyses and method and model descriptions from the different research and statistics areas. Results of various single surveys are also published here, usually with supplementary comments and analyses.

© Statistisk sentralbyrå, juni 2001

Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen, vennligst oppgi Statistisk sentralbyrå som kilde.

ISBN 82-537- 4958-9

ISSN 0806-2056

Emnegruppe

08.03.Verdi- og volumindekser

Design: Enzo Finger Design

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabeller	Symbols in tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Rettet siden forrige utgave	Revised since the previous issue	r

Sammendrag

Nina Bruksås, Ketil Myran og Lars H. Svennebye

Prisnivå på matvarer i de nordiske land, Tyskland og EU 1994-2000

Rapporter 2001/20 • Statistisk sentralbyrå 2001

I denne rapporten fremlegges prisnivåindekser for matvarer og ulike grupper av matvarer i de fem nordiske land og Tyskland i perioden 1994-2000. Prisnivåindeksene er et uttrykk for prisnivået i et land relativt til gjennomsnittlig prisnivå i de 15 EU-landene.

Rapporten er resultatet av et delprosjekt under *Matens pris*, som er et prosjekt i regi av Norsk institutt for landbruks-økonomisk forskning (NILF). SSB deltar som samarbeidspartner innen enkelte delprosjekter. Første fase av *Matens pris* ble gjennomført våren 1999, og resulterte i en sluttrapport utgitt av NILF (NILF-rapport 1999:4).

Også i første fase ble det fremlagt tall for det relative prisnivået i Norge, men metoden den gang var en annen enn den som er benyttet her. I denne rapporten har vi valgt å fokusere på prisnivåene de enkelte landenes konsumenter står overfor, mens metoden i fase 1 av prosjektet belyste prisnivået for et representativt norsk konsummønster gjenfunnet i Sverige og Danmark. Vi kommer tilbake til forskjellene mellom de to metodene i avsnitt 1.2.

Prisnivåindeksene som fremlegges i denne rapporten peker i retning av at matvarer er betydelig dyrere i de nordiske landene, med unntak av Finland, enn i Tyskland og i EU15. Særlig Norge og Island utmerker seg med et høyt relativt prisnivå: Indeksen for 2000 indikerer at det relative prisnivået på matvarer i Norge ligger 62 prosent over gjennomsnittet i EU-landene. I begynnelsen av perioden 1994-2000 var forskjellen i relativt prisnivå mellom de nordiske landene mindre enn i dag. De mest iøynefallende utviklingstrekkene i perioden er den sterke økningen i relativt prisnivå i Norge og på Island, og den betydelige nedgangen med påfølgende stabilisering i Finland rundt midten av 1990-tallet.

For Norges vedkommende er det to forhold som har trukket i retning av et høyere relativt prisnivå på matvarer: Den innenlandske prisstigningen har i perioden vært sterkere enn i EU-landene, og norske kroner har i det meste av perioden styrket seg mot ecu/euro.

Rapporten forsøker å peke på en del forhold som kan være av betydning for det relative prisnivået på matvarer i et land. Valutakurser, priser innenlands og i de andre landene som inngår i sammenlikningen er sentralt her. Vi forsøker også å peke på enkelte momenter som er av betydning for størrelsen "priser innenlands." Dette er forhold knyttet til internasjonal handel, avgifter, landbrukspolitikk og strukturelle forhold innen landbruket. Rapporten fokuserer i liten grad på verdikjeden mellom primærprodusent og forbruker. Dette skyldes i hovedsak vanskeligheter med å frembringe sammenliknbare tall for de ulike landene. Et annet delprosjekt under *Matens pris* vil imidlertid analysere marginer på de ulike ledd i verdikjeden innenlands.

Utover å fremlegge en internasjonal sammenlikning av matvarepriser, legger vi vekt på å formidle et grunnleggende begrepsapparat og en forståelse for metodikken bak prisnivåsammenlikninger basert på kjøpekraftspariteter.

Prosjektstøtte: *Matens pris* er finansiert av Styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen.

Innhold

1. Innledning	7
1.1. Innholdet i rapporten	7
1.2. Kobling til prosjektets første fase	7
2. Prisnivåindekser - hva er det?.....	9
2.1. Bakgrunn.....	9
2.2. Hvordan undersøkelsen gjennomføres	9
2.3. Hvordan kjøpekraftsparitetene beregnes.....	10
2.4. Prisnivåindekser	11
2.5. Feilkilder og feiltolkninger.....	11
3. Hva er med på å bestemme relativt prisnivå mellom land?	13
3.1. Innenlandske forhold	13
3.2. Handelsteori	13
3.3. Handelsavtaler	14
4. Resultater	15
4.1. Generelle forhold som påvirker prisnivået	15
4.2. Nærings- og handelsspesifikke forhold som påvirker prisnivået	16
4.3. Prisnivåindekser for matvarer totalt.....	17
4.4. De enkelte matvaregruppene.....	19
4.5. Drikkevarer og tobakk	22
5. Oppsummering	24
Referanser	25
Vedlegg.....	26
A Eksempel på hvordan basisgruppene aggregeres	26
B. Fremskrivninger av publiserte prisnivåindekser	27
C. Prisnivåindekser 1998	28
De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter.....	29

Tabellregister

---

4. Resultater

4.1. Merverdiavgiftssatser i de nordiske land og Tyskland, 2000.....	16
4.2. Prisnivåindekser for matvarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000.....	17
4.3. Innenlandsk prisutvikling for matvarer i de nordiske land, Tyskland og EU15. 1995-2000.....	18
4.4. Valutakurser 1994-2000.....	18
4.5. Prisnivåindekser for brød og kornprodukter i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000.....	19
4.6. Prisnivåindekser for kjøttvarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000.....	20
4.7. Prisnivåindekser for fisk i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000.....	21
4.8. Prisnivåindekser for melk, ost og egg i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000.....	21
4.9. Prisnivåindekser for matoljer og -fett i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000.....	21
4.10. Prisnivåindekser for frukt og grønnsaker i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000.....	21
4.11. Prisnivåindekser for andre matvarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000.....	22
4.12. Prisnivåindekser for alkoholfrie drikkevarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000.....	22
4.13. Prisnivåindekser for alkoholholdige drikkevarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000.....	22
4.14. Prisnivåindekser for tobakksvarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000.....	23

---

1. Innledning

I denne rapporten fremlegges tall for det relative prisnivået på matvarer i de fem nordiske land og Tyskland i perioden 1994-2000. Rapporten er resultatet av et delprosjekt under fase to av "Matens pris."

"Matens pris" er et prosjekt i regi av Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF), der SSB er trukket inn som samarbeidspartner innen enkelte delprosjekter. Første fase av prosjektet ble gjennomført våren 1999, og resulterte i en sluttrapport utgitt av NILF.¹ I denne fasen av prosjektet var også ECON Senter for økonomisk analyse involvert. Oppdragsgiver for "Matens pris" er Styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen.

Denne rapporten ble forberedt høsten 2000, og er i hovedsak skrevet i perioden februar-april 2001.

1.1. Innholdet i rapporten

Tallene som her legges frem, er basert på resultater fra et internasjonalt statistiksamarbeid som kartlegger prisnivået i de deltakende landene. I kapittel 2 skisseres hvordan dette samarbeidet er bygd opp og hvordan undersøkelsene gjennomføres, i tillegg til at vi for midler enkelte grunnleggende begreper og en forståelse av det teoretiske grunnlaget for slike internasjonale prisnivåsammenlikninger.

Kapittel 3 ser på en del faktorer som kan bidra til å bestemme prisnivået på matvarer, med hovedvekt på internasjonal handel.

I kapittel 4 fremlegges tall for prisnivået på matvarer i de fem nordiske land og Tyskland relativt til prisnivået i de 15 (tidligere 12) EU-landene i perioden 1994-2000. Vi vil også diskutere hvordan det relative prisnivået har utviklet seg i perioden, og forsøke å peke på noen forhold som kan ha vært av betydning for denne utviklingen. Tallene legges frem for matvarer totalt, samt for den enkelte matvaregruppe.

Kapittel 5 oppsummerer hovedkonklusjonene i rapporten.

1.2. Kobling til prosjektets første fase

I denne rapporten estimeres prisnivået husholdningene er stilt overfor i de nordiske land og Tyskland for matvaregrupper som er representative for forbruksmønsteret i *hvert enkelt land* i perioden 1994-2000. Basis er gjennomsnittlig prisnivå i de 15 EU-landene i et gitt år, og prisnivåindeksene er *multilaterale*.

I del 1 av *Matens pris* (NILF-rapport 1999:4) ble det estimert prisnivåer for husholdninger i Norge, Sverige og Danmark. I motsetning til i del 2, ble dette gjennomført for representative *norske* matvaregrupper. Beregningene ble gjort med priser samlet inn sommeren 1998, og med Norge som basis. Vektene som ble benyttet, reflekterte det norske forbruksmønsteret. Tallene uttrykker derfor prisnivået for et representativt norsk konsummønster *bilateralt* i forhold til Sverige og Danmark sommeren 1998.

Prisnivåindeksene som fremlegges i denne rapporten tar hensyn til forskjeller i konsummønster mellom landene. Forskjellene i konsummønster innebærer ulik vektning i aggregeringen av matvaregrupper. Sammen med forskjeller i priser, kan disse ulike vektene ha innflytelse på prisnivåforskjellene mellom landene, slik de kommer til uttrykk gjennom prisnivåindeksene. Denne metoden resulterer i indekser som reflekterer prisnivåene de enkelte landenes konsumenter står overfor, mens metoden i del 1 av prosjektet belyste prisnivået for et representativt norsk konsummønster gjenfunnet i Sverige og Danmark. De to metodene sett i sammenheng gir dermed et komplementerende bilde av prisnivået for konsumenter i Norge sett i forhold til andre land.

Bruken av ulike metoder reflekteres selvsagt i resultatene. I del 1 av prosjektet estimerte vi prisforskjellen for et representativt norsk forbruksmønster av mat mellom Norge og Danmark/Sverige. Vi fant en forskjell på 12 prosent for begge land i 1998. Dette kan tolkes som at en representativ norsk konsument ville spare 12 prosent av sitt matvarebudsjett på å handle inn matvarene

¹ Strøm, Øystein (red.) (1999): *Matens pris*. Rapport 1999:4, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).

sine i Danmark eller Sverige hvis forbruksmønsteret holdes fast og hvis en ser bort fra transaksjonskostnader. Prisnivåindeksene som fremlegges i del 2 av prosjektet indikerer en forskjell mellom Norge og Danmark/Sverige på hhv. 15 og 22 prosent i 1998.² Disse tallene reflekterer prisnivåene en norsk, dansk og svensk konsument står overfor i hjemlandet, gitt at vedkommendes forbruksmønster er representativt.

Nye tall kan fremlegges årlig for metoden anvendt i denne delen av prosjektet. Tall basert på metoden anvendt i NILF-rapport 1999:4 kan fremlegges hvert tredje år, under forutsetning av tilgang på data-materiale fra andre land.

---

² Tallene er beregnet på basis av Eurostats publiserte prisnivåindekser for 1998 (se vedlegg 3).

2. Prisnivåindekser - hva er det?

En prisnivåindeks er her et uttrykk for prisnivået i et gitt land på et gitt tidspunkt sett i forhold til prisnivået i ett eller flere andre land. Hvis man tenker seg to land, A og B, kan prisnivået i land B brukes som basis og settes lik 100, mens prisnivået i land A uttrykkes på indeksform relativt til prisnivået i land B. Dersom prisnivået i land A ligger 20 prosent over basislandets, vil prisnivåindeksen for land A være 120.

Statistisk sentralbyrå deltar i et internasjonalt samarbeid med det formål å kartlegge prisnivået i de deltagende landene. Her er det gjennomsnittlig prisnivå i de 15 EU-landene som er basis.

For å forstå hvordan prisnivåindeksene fremkommer, er det vesentlig med en grunnleggende forståelse av begrepet kjøpekraftsparitet ("purchasing power parity," PPP). Det er derfor nødvendig med en kort innføring i dette begrepet, i metoden som brukes for beregning av kjøpekraftspariteter og prisnivåindekser, og i organiseringen av arbeidet som leder frem til dette.

2.1. Bakgrunn

Tallene i et lands nasjonalregnskap er som regel verdistørrelser angitt i landets egen valuta. På samme måte som verdistørrelsen "omsetning" i en bedrifts regnskap er lik enhetspris multiplisert med antall omsatte enheter, er verdistørrelsene i nasjonalregnskapet lik produktet av en pris- og en mengdekomponent. Et land med høyt prisnivå vil dermed få "blåst opp" sine verdier, mens det motsatte vil være situasjonen for et land med lavt prisnivå. Bakgrunnen for arbeidet med kjøpekraftspariteter er et ønske om å kunne sammenlikne realstørrelser, altså rene volumtall, mellom land. Til dette trenger vi en korreksjonsfaktor som uttrykker forskjellen i prisnivå mellom landene.

Den nominelle valutakursen er ikke særlig godt egnet til dette formålet. Riktig nok kan forskjeller i prisnivå mellom land antas å være en av de faktorene som bestemmer valutakursen, men andre forhold i produkt- og kapitalmarkedene spiller også inn i betydelig grad. Begrepet kjøpekraftsparitet kan tolkes som et uttrykk

for en beregnet valutakurs som utelukkende er bestemt av det relative prisnivået mellom land.

2.2. Hvordan undersøkelsen gjennomføres

2.2.1. Organisering

PPP-samarbeidet i Europa omfatter i dag de 15 EU-landene, EFTA-landene Island, Norge og Sveits, samt EUs 13 søkerland. Søkerlandene er i ferd med å bli faset inn, og inngår ikke i det tallmaterialet vi fremlegger i denne rapporten.

Det er de offentlige statistikkontorene i de deltagende landene som har ansvaret for den praktiske gjennomføringen av undersøkelsene. Landene samarbeider tett i tre regionale grupper, der Norge inngår i en gruppe sammen med de fire andre nordiske og de tre baltiske land, samt Irland og Storbritannia. Eurostat har en koordinerende rolle, i tillegg til at de foretar de endelige beregningene og står for publiseringen av resultatene. Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) er også involvert i samarbeidet.

2.2.2. Klassifisering

I en PPP-undersøkelse samles det inn priser på konkrete, nøye spesifiserte produkter, som f.eks. en ost av angitt merke, med angitt fettinnhold og i angitt pakningsstørrelse. Alle disse konkrete produktene (representantvarene) er knyttet til en såkalt basisgruppe ("basic heading"). Eksempler på slike basisgrupper kan være "ferskt brød," "svinekjøtt" og "frossen fisk og sjømat." I vedlegg A har vi vist et eksempel på hvordan basisgruppene aggregeres opp til stadig mer omfattende konsumgrupper. Disse gruppene reflekterer hvordan samfunnets inntekt (bruttonasjonalproduktet) anvendes.

2.2.3. Forundersøkelse og prisinnsamling

PPP-undersøkelsen for privat forbruk består av flere delundersøkelser. I hver delundersøkelse samles det inn priser og beregnes kjøpekraftspariteter for en bestemt konsumgruppe (se 2.2.2.), som f.eks. "matvarer, drikkevarer og tobakk" eller "klær og skotøy." Delundersøkelsene gjennomføres innenfor en treårs-syklus, slik at hele det private forbruk skal være dekket i løpet av en treårsperiode.

I den innledende fasen av en delundersøkelse ("forundersøkelsen") er målet å komme frem til en liste med representantvarer som er egnet til sammenlikning på tvers av landegrensene. Det legges derfor stor vekt på å identifisere produkter som er mest mulig identiske og samtidig representative for forbruksmønsteret i de ulike landene.

Antallet produkter på den endelige produktlisten varierer fra konsumgruppe til konsumgruppe. Det foreløpige utkastet til produktliste for matvarer, drikkevarer og tobakk, som skal benyttes i en undersøkelse sommeren 2001, inneholder f.eks. rundt 300 varer. Det er imidlertid ingen forutsetning at alle landene kan prise alle produktene i produktlisten.

Når produktlisten er ferdig, starter innsamlingen av priser. Prisene som samles inn er den pris (inkludert avgifter) forbrukeren reelt må betale på undersøkelsestidspunktet, med mindre dette er kortvarige, særskilte kampanjepriser. Praksis varierer noe fra land til land med hensyn på om prisene samles inn i hele landet, eller kun i hovedstadsområdet. I Norge baserer vi oss inntil videre på hovedstadspriser. Det legges vekt på at prisene innhentes fra et representativt utvalg av butikker, som gjenspeiler hvor konsumentene reelt kjøper varene. Som hovedregel brukes omsetning multiplisert med en tilfeldig faktor mellom 0 og 1 som utvalgs-kriterium.

Innenfor hver basisgruppe av produkter (se 2.2.2.) må hvert land markere særskilt de produktene som er spesielt representative for forbruksmønsteret i landet. Dette er av stor betydning for den tekniske beregningen av kjøpekraftspariteter (se 2.3.).

2.2.4. Bearbeiding og publisering

Når prisinnsamlingen er avsluttet i det enkelte land, bearbeides dataene fra de ulike landene i den enkelte regionalgruppe. Hensikten med denne prosessen er primært å kvalitetssikre de innsamlede data. Deretter sendes prismaterialet til Eurostat, der de underkastes en omfattende bearbeiding. Eurostat beregner kjøpekraftspariteter og prisnivåindekser for det enkelte land, og foretar priskorreksjoner av landenes nasjonalregnskapstall. Dette kommer vi tilbake til i neste avsnitt.

De endelige resultatene av undersøkelsen offentliggjøres i en årlig publikasjon fra Eurostat.³ Her finner man blant annet kjøpekraftspariteter, prisnivåindekser og prisnivåkorrigerte nasjonalregnskapstall for alle de deltakende landene.

2.3. Hvordan kjøpekraftsparitetene beregnes

Vi har ovenfor (2.2.3.) nevnt at PPP-undersøkelsen gjennomføres innenfor en treårs-syklus. Dette innebærer at det prismaterialet som ligger til grunn for

Eurostats beregninger for et gitt år, kommer fra to kilder: For det første innarbeides det nye, aktuelle prismaterialet for de produktgruppene det har vært samlet inn priser for i det aktuelle året. For de resterende produktgruppene baserer en seg på fremskrivninger av materiale fra tidligere år. Disse fremskrivningene foretas på basisgruppe-nivå ved hjelp av tall fra det enkelte lands konsumprisindeks, og skiller seg dermed noe fra de fremskrivningene SSB har foretatt av Eurostats 1998-tall (se punkt 4).

2.3.1. Kjøpekraftspariteter for basisgruppene

Vi skal her kort gå gjennom hvordan kjøpekraftsparitetene beregnes. Opplegget er skissert mer detaljert i Eurostats årlige rapport med resultater fra PPP-undersøkelsene.³

Først beregnes paritetene for hver enkelt basisgruppe. For ethvert par av land beregnes et geometrisk gjennomsnitt av prisrelativene mellom landene, for de produktene som er mest representative for forbruket i det ene landet:

$${}_a\hat{L}_b = \left(\prod_{i=1}^k \frac{{}_aP_b^i}{{}_aP_a^i} \right)^{1/k}$$

der k er antallet produkter som er representative for land a , mens ${}_aP_b^i$ og ${}_aP_a^i$ er gjennomsnittsprisene i land b og a for produkt i (som er representativt for land a , men ikke nødvendigvis for land b).

Deretter beregnes en tilsvarende paritet for de produktene som er mest representative for forbruket i det andre landet:

$${}_a\hat{P}_b = \left(\prod_{r=1}^m \frac{{}_bP_b^r}{{}_bP_a^r} \right)^{1/m}$$

der m er antallet produkter som er representative for land b , mens ${}_bP_b^r$ og ${}_bP_a^r$ er gjennomsnittsprisene i land b og a for produkt r (som er representativt for land b , men ikke nødvendigvis for land a).

Tredje steg i prosessen er å beregne et geometrisk gjennomsnitt av de to paritetene (som er av hhv. Laspeyres- og Paasche-type):

$${}_a\hat{F}_b = ({}_a\hat{L}_b \times {}_a\hat{P}_b)^{1/2}$$

Denne pariteten (av Fischer-type) kan betraktes som et prisrelativ for en varekurv som er like karakteristisk for begge de to landene. Dersom f.eks. land a skulle ha mange flere produkter i sitt prismateriale som er karakteristiske for det innenlandske forbruk enn land b , vil denne beregningen bidra til å redusere skjevheten.

³ Eurostat: *Purchasing power parities and related economic indicators*.

Den såkalte EKS-prosedyren justerer tallene slik at det skapes transitivitet i materialet. Transitivitet innebærer at en sammenlikning mellom to land kan foretas via et tredje land, med samme resultat som om sammenlikningen foretas direkte. Hvis vi har tre land a , b og c , skal

$${}_a P_b = {}_a P_c / {}_b P_c$$

der P er paritetene mellom landene. Mens de paritetene vi har forklart ovenfor er *bilaterale* (beregnet mellom to og to land), resulterer EKS-prosedyren i en matrise med *multilaterale* pariteter, noe som gjør at manglende prisdata fra ett eller flere land kan erstattes med beregnede størrelser.

EKS-prosedyren kan uttrykkes som

$${}_t \hat{EKS}_s = \left(\prod_{i=1}^z {}_t \hat{F}_i / {}_s \hat{F}_i \right)^{1/z}$$

for alle t og s der t og s er land som inngår i beregningen, mens z er antall land.

2.3.2. Aggregering til høyere konsumgruppenivå

Neste steg i prosessen er å aggregere opp basisgruppene til mer omfattende konsumgrupper (se vedlegg A). Beregningsprinsippene er de samme som skissert i forrige avsnitt: Med utgangspunkt i EKS-paritetene for hver basisgruppe beregnes først de bilaterale paritetene av Laspeyres- og Paasche-type, som danner grunnlaget for den bilaterale Fischer-pariteten. Denne underkastes så EKS-prosedyren, slik at vi til slutt sitter igjen med en matrise med multilaterale pariteter.

På et viktig punkt skiller imidlertid beregningene på aggregert nivå seg fra beregningene for basisgruppene. Mens vi innenfor basisgruppene går ut fra at hver enkelt vare som inngår i gruppen enten er representativ eller ikke-representativ for landets forbruksmønster, blir basisgruppene i aggregeringsprosessen tilordnet vekt som skal reflektere deres andel av privat forbruk eller andre deler av bruttonasjonalproduktet. Disse vektene hentes fra det enkelte lands nasjonalregnskap.

2.4. Prisnivåindekser

Kjøpekraftsparitetene som fremkommer på denne måten, kan tolkes som en "prisnivåbestemt vekselkurs." De benyttes til å korrigere verditallene i landenes nasjonalregnskap, slik at vi sitter igjen med sammenlignbare volumtall. Kjøpekraftsparitetene kan imidlertid være vanskelige å forholde seg til hvis vi ønsker å danne oss et bilde av det relative prisnivået mellom to land. For å lette sammenlikningen av prisnivå innfører

vi en størrelse som er lettere å forstå intuitivt, nemlig prisnivåindeksen (PNI).

Prisnivåindeksen fremkommer ved å dividere kjøpekraftspariteten for et gitt land og for en gitt produktgruppe med gjennomsnittlig, nominell valutakurs (f.eks. norske kroner per euro) i det aktuelle året. I våre PPP-undersøkelser er prisnivåindeksen et mål på prisnivået i hvert enkelt land i forhold til prisnivået i EU15. Hvis den norske prisnivåindeksen for en bestemt produktgruppe f.eks. er 120, kan det tolkes som at produktene i denne produktgruppen i gjennomsnitt er 20% dyrere i Norge enn i EU-landene.

Siden nevneren i denne brøken er valutakursen, er det klart at prisnivåindeksen er følsom overfor endringer i denne. Det er viktig å være oppmerksom på dette når man tolker tallene. Dersom norske kroner fra ett år til det neste svekkes i forhold til euro, slik at vi må betale flere kroner per euro, vil prisnivåindeksen kunne gå ned uten at norske konsumenter nødvendigvis har merket noen nedgang i det innenlandske prisnivået. Mer generelt kan vi si at utviklingen i det relative prisnivået i et land over tid kan forløpe ganske annerledes enn utviklingen i det innenlandske prisnivået, slik dette oppleves av innenlandske aktører. I en situasjon med innenlandsk prisstigning for en gitt produktgruppe vil landets prisnivåindeks for denne produktgruppen likevel gå ned dersom prisstigningen har vært sterkere i de andre landene som inngår i sammenlikningen, gitt at alle andre forhold er konstante.

2.5. Feilkilder og feiltolkninger

2.5.1. Representativitet og like-representativitet

I alle statistiske undersøkelser er det av stor betydning at utvalget er representativt for den populasjonen det er trukket fra. I PPP-sammenheng gjelder dette både produkt- og butikkutvalget. Et ytterligere kompliserende forhold er at produktutvalget bør være *like representativt* for alle landene som inngår i undersøkelsen. Bakgrunnen for dette er en forutsetning om at det er en negativ samvariasjon mellom relativt (salgs-) volum og relativt pris: Produkter med høy omsetning vil ofte ha en relativt sett lav pris. Hvis produktutvalget i land A er mer representativt enn produktutvalget i land B, kan man derfor forvente at dette trekker i retning av at prisnivået i land B overvurderes i forhold til prisnivået i land A.

2.5.2. Sammenlignbare produkter

Merkevarer vil ofte (men ikke alltid) være helt identiske fra land til land, og egner seg godt for sammenlikning. Dersom en ikke klarer å finne et utvalg av merkevarer som er sammenlignbare, brukes ofte produkter som er definert ved sine tekniske egenskaper, slik at det blir opp til det enkelte land å finne et produkt på det innenlandske markedet som i størst mulig grad svarer til definisjonen. I dette ligger en

mulig kilde til feil, særlig i sammenlikninger mellom land med svært ulike forbruksmønstre.

2.5.3. PPP måler prisnivå, ikke prisutvikling

Når en tolker PPP-tallene, er det viktig å være klar over at disse bygger på en metode som er ment å skulle kartlegge forskjeller i prisnivå på et gitt tidspunkt, med andre ord "prisforskjeller i rom." Det legges derfor ikke vekt på at produktlistene skal ligge mest mulig fast fra en undersøkelse til den neste. Annen prisstatistikk, f.eks. konsumprisindeksen, kartlegger prisutvikling ("prisforskjeller i tid"). Dersom man velger å sette sammen tidsserier basert på PPP, forutsetter man at materialet er egnet til å kartlegge prisforskjeller i *både* tid og rom samtidig. Under hvilke forutsetninger dette er mulig, er emne for en omfattende, teoretisk debatt vi ikke skal gå nærmere inn på her. Det er likevel grunn til å regne med at usikkerheten knyttet til en slik bruk av PPP-tallene er mindre for matvarer enn for mange andre produktgrupper, blant annet fordi matvarer ofte er relativt homogene over tid. Vi mener derfor at det kan forsvares å se nærmere på i hvert fall *retningen* i prisnivåindeksenes utvikling, slik vi gjør i avsnitt 4.

2.5.4. PPP er ingen grensehandelsundersøkelse

I et annet delprosjekt under "Matens pris" ser vi nærmere på nordmenns grensehandel i nabolandene, og presenterer tall for prisnivået på grensen. Disse tallene stammer fra en særskilt grensehandelsundersøkelse SSB og NILF har gjennomført, og er uavhengig av PPP-materialet. De viktigste metodologiske forskjellene mellom PPP og grensehandelsundersøkelsen er at PPP benytter vekter hentet fra det enkelte lands nasjonalregnskap (se 2.3.2.), mens grensehandelsundersøkelsen sammenlikner produkt for produkt, uten å bringe inn tall for den enkelte varens relative betydning i varekurven. Begrunnelsen for dette er at det er usannsynlig at norske grensehandlere tilpasser seg forbruksmønsteret i Danmark og Sverige når de drar på handletur til disse landene, samtidig som det er urimelig å anta at handlemønsteret på grensen er tilnærmet identisk med det innenlandske handlemønsteret i Norge.

Utover dette er produktutvalget i grensehandelsundersøkelsen mindre enn i PPP, og foretatt spesielt med tanke på å få med typiske grensehandelsvarer. Butikkutvalget er også foretatt etter ulike prinsipper i de to undersøkelsene, og har naturlig nok en annen geografisk avgrensning.

3. Hva er med på å bestemme relativt prisnivå mellom land?

Generelt bestemmes prisnivået for ulike produktgrupper i et land av både innenlandske og internasjonale forhold, av tilbuds- og etterspørselsforhold internt i landet og mellom land. En del mulige forklaringsfaktorer til de ulikhetene i prisnivå som blir beskrevet i kapittel 4 vil bli belyst i dette kapitlet.

3.1. Innenlandske forhold

Det generelle kostnadsnivået i et land er av stor betydning for prisnivået og prisutviklingen. Pris- og kostnadsnivå påvirkes av lønninger, driftsresultater, kapitalkostnader og produktivitet. Innslaget av avgifter og subsidier på forbruksgoder er også viktig faktor: Momssatser, særavgifter på alkoholholdige drikkevarer og tobakk, avgifter på drivstoff med videre påvirker alle nivået på forbrukerprisene.

Dersom det i et land er få leverandører (eller bare en leverandør) av produkter innen en gitt produktgruppe, kan dette medføre svekket priskonkurranse. Siden Norge har en forholdsvis liten befolkning fordelt over et stort geografisk område, og produksjonen av landbruksvarer er geografisk spredt, blir produksjon og distribusjon åpenbart kostnadskrevende. Det er selvsagt også andre forhold som kan vektlegges, slik som politiske vurderinger med hensyn til f.eks. bosetting eller inntektsforhold, beredskapshensyn, varekvalitet, transport og miljøkostnader.

3.2. Handelsteori

Vi skal her se på noen teorier som er blitt brukt til å forklare årsaker til internasjonal handel, og således er med på å bestemme hvilke varer som er tilgjengelige til hvilke priser i et gitt land og marked.

Tradisjonell handelsteori fokuserer på gevinsten som kan oppnås ved handel mellom land når hvert land utnytter sine komparative fortrinn. Gevinsten ved utnyttelse av komparative fortrinn kan forklares på flere måter. Fra produksjonssiden er gevinsten et resultat av optimal ressursforvaltning ved at hvert land utnytter sine relative fortrinn i produksjon av varer. Her er fokus på relativ produktivitet i produksjon av varer og tjenester i det enkelte land sammenliknet med andre land. Komparative fortrinn kan også forklares

ved hjelp av priser private konsumenter er stilt ovenfor. Dersom relative priser for identiske varer i et marked/land som ikke er åpnet for handel er forskjellige fra de relative prisene i et annet land, har landene komparative fortrinn som kan utnyttes ved å åpne for handel.

Når produksjon blir innrettet på en slik måte at det enkelte land utnytter sine komparative fortrinn, og disse varer blir distribuert mellom markeder/land på en mest mulig effektiv måte, vil det ofte oppstå gevinster ved slik handel.⁴ Det totale tilbudet av varer øker i forhold til en situasjon der komparative fortrinn ikke utnyttes fullt ut, noe som innebærer at landene kommer bedre ut totalt sett. Den totale gevinsten for et land sammenliknet med en situasjon uten handel, vil bli større jo større forskjell det er i relative priser og produktivitet i utgangspunktet. Gevinsten vil selvsagt også øke med omsatt kvantum av slike varer.

I og med at slike gevinster er større jo større forskjeller det er mellom landene i deres relative mulighet til å produsere varer, eller i relative priser før handel, er det å forvente at landene er interessert i å utnytte dette. Grunnlaget for slike forskjeller finner man i ulike etterspørselsmønstre, i ulik produksjonsteknologi og i tilgangen på innsatsfaktorer. Disse forskjellene regnes ofte å være størst mellom utviklingsland og industriland, der utviklingsland har komparative fortrinn i produksjon av primærvarer, mens industriland har fortrinn når det gjelder mer bearbeidede varer. Landbruksvarer er et eksempel på primærvarer som kan medføre gevinster ved eksport fra utviklingsland. Utviklingslandene kan bruke disse eksportinntektene til å kjøpe bearbeidede varer fra industriland, og således kan de komme bedre ut enn uten handel. Men handelen med jordbruksvarer er svært begrenset mellom industri- og utviklingsland, blant annet på grunn av toll, kvoter, kvalitetskrav og andre tekniske hindre. Her kan en ny WTO-avtale medføre at potensielle gevinster realiseres i større grad enn hva tilfellet har vært til nå.

⁴ Se f.eks. Ethier, W. J. (1995): *Modern International Economics*. New York: W. W. Norton & Company.

Nyere handelsteori fokuserer på skalafordeler og imperfekt konkurranse som drivkrefter for handel.

Skalafordeler kan oppstå på flere måter. I en bedrift kan skalafordeler i produksjonen defineres ved at når mengden av alle innsatsfaktorer øker proporsjonalt med en viss faktor, øker produksjonen med mer enn denne faktoren. Dette må også ses i sammenheng med kostnadsdefinisjonen av skalafordeler, siden produksjon og kostnader avhenger av hverandre. Kostnadsdefinisjonen av skalafordeler er at gjennomsnittskostnaden er fallende. En grunn til dette kan være at produksjonen innebærer store faste kostnader og lave variable kostnader, slik at gjennomsnittskostnadene er fallende for hele eller store deler av produsert kvantum. Men også tiltakende gjennomsnittsproduktivitet kan lede til en slik kostnadsfunksjon.

Handelen blir drevet av at bedrifter utnytter fordelene ved store produksjonsserier gjennom å selge over landegrensene. En slik handel gir dermed grunnlag for å utnytte produksjonsprosesser som produserer til lavere kostnader enn i lukkede økonomier. Dette er således en mer effektiv produksjonsstruktur.

Imperfekt konkurranse i et marked kan defineres ved at minst en aktør kan påvirke markedsprisen. I markeder som har imperfekt konkurranse, kan økt konkurranse, for eksempel gjennom redusert toll og dermed økt handel med andre land, redusere en slik markedsimperfeksjon. Slik handel er fordelaktig fra et samfunnsmessig synspunkt på grunn av den økte konkurransen, og ved at konsumenter kan få økt tilbud av forskjellige varer til lavere priser.

Handel som oppstår som et resultat av utnyttelse av stordriftsfordeler og økt konkurranse, kan i enkelte tilfeller medføre at et land som helhet kan komme dårligere ut enn uten slik handel.⁴ Dette oppstår når et land kommer ugunstig ut profittmessig eller produksjonsmessig, sammenlignet med en situasjon uten internasjonal handel.

Om slike gevinster (eventuelt tap) vil oppstå for et land, og i hvilket omfang, avhenger blant annet av i hvilken grad det er åpnet for fri handel mellom land. Dette blir regulert gjennom handelsavtaler.

3.3. Handelsavtaler

Handelsavtaler som innebærer fri handel med landbruksvarer på verdensbasis eksisterer ikke per dags dato. Således er det vanskelig å realisere handelsgevinster for det enkelte land og for verden som helhet fullt ut. Norge har handelsavtaler for landbruksvarer gjennom WTO, med EU og med enkelte andre land.

Landbruksavtalen i WTO har til nå hatt begrenset virkning på norsk landbruk. I avtaleteksten er det imidlertid stilt krav til deltakerlandene om å fortsette

forhandlingene med sikte på å redusere støtte- og beskyttelsestiltakene for landbruket.

Avtalene med EU er begrenset til et utvalg produkter. Det er blant annet etablert en ordning med tollfrie kvoter for en del grøntprodukter. For bl.a. bakervarer, sukkervarer, pastaprodukter, pizza, supper og sauser gjelder en ordning med råvarepriskompensasjon (RÅK). Tollsatsene for disse varene er lavere enn tollsatsene som gjelder innenfor rammen av WTO-regelverket. Det foreligger et avtaleutkast som eventuelt vil utvide avtalen til å omfatte flere produkter enn i dag.⁵

Reformen av EUs landbrukspolitikken kan komme til å redusere prisene på en del produkter i de nærmeste årene, noe som kan få følger for grensehandelen og den konkurranseutsatte delen av landbrukssektoren i Norge. Det vises her til stortingsmelding nr. 19 (1999-2000).

⁵ Se f.eks. Nersten, Nils Kristian (2000): *Utsyn over norsk landbruk. Tilstand og utviklingstrekk 2000*. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).

4. Resultater

For årene frem til og med 1998 inneholder tabell 4.2 og tabellene 4.5-4.11 publiserte prisnivåindekser fra Eurostat. Vi har ovenfor forklart hvordan prisnivåindeksene fremkommer (se 2.4.), og hvordan PPP-undersøkelsen gjennomføres (se 2.2.). Tallene for 1998 er de foreløpig siste som er publisert.

For å skaffe til veie et mer aktuelt materiale, har vi fremskrevet de publiserte tallene for 1998, slik at vi her fremlegger prisnivåindekser også for 1999 og 2000. Det er viktig å være klar over at vi har brukt en noe annen metode for fremskriving enn den Eurostat benytter (se 2.3.). Eurostat fremskriver på basisgruppenivå, noe som ikke har vært mulig for oss fordi vi ikke har tilgang til detaljerte prisdata fra alle de andre landene som deltar i samarbeidet. Vi har derfor fremskrevet aggregerte varegrupper (som f.eks. "kjøttvarer") under ett. Dessuten har vi benyttet den harmoniserte konsumprisindeksen (HKPI), ikke det enkelte lands nasjonale konsumprisindeks, som fremskrivningsfaktor. Vi har valgt å bruke HKPI fordi detaljerte tall for de ulike landenes konsumprisindeks ikke har vært tilgjengelige. En konsekvens av disse forskjellene i fremskrivningsmetode er at det kan oppstå enkelte avvik mellom våre tall og de tallene Eurostat senere fremlegger. Våre fremskrivninger er dokumentert i vedlegg B.

Tabell 4.2 og tabellene 4.5-4.14 viser prisnivåindekser for mat, drikkevarer og tobakk for de fem nordiske landene, samt Tyskland, i perioden 1994-2000. Tyskland er inkludert for at man skal kunne sammenlikne de nordiske landene med et stort og viktig marked på kontinentet. Vi skal her knytte noen kommentarer til disse tabellene, med utgangspunkt i begrepene relativt prisnivå, utvikling i relativt prisnivå, og konvergens.

Relativt prisnivå i et gitt år gjenspeiles i prisnivåindeksene. Det er nettopp dette prisnivåindeks er ment å skulle måle. Bruk av prisnivåindekser til måling av *utvikling i relativt prisnivå* over tid er derimot forbundet med usikkerhet (se 2.5.3.), så i en slik sammenheng må tallene tolkes med en viss varsomhet. *Konvergens* refererer her til om landene over tid er blitt

mer eller mindre homogene, dvs. om prisnivået slik det her er definert har "jevnet seg ut" på tvers av grensene.

Basis for prisnivåindeksene er det gjennomsnittlige prisnivået i de 15 (tidligere 12) EU-landene, slik at EU15 (EU12) = 100. Dersom prisnivåindeksen for et gitt land og en gitt varegruppe f.eks. er 110, er dette en indikasjon på at prisnivået i dette landet og for den aktuelle varegruppen ligger 10 prosent over gjennomsnittet i EU15.

4.1. Generelle forhold som påvirker prisnivået

Det relative prisnivået i et land avhenger av innenlandsk prisnivå i "hjemlandet," innenlandsk prisnivå i de andre landene som inngår i sammenlikningen, og valutakursene. Utviklingen i relativt prisnivå over tid vil derfor kunne forklares med endringer i innenlandsk prisnivå i ett eller flere av landene som inngår i sammenlikningen, eller med endringer i valutakursen. Hvis f.eks. innenlandsk prisstigning i "hjemlandet" har vært sterkere enn i de andre landene fra ett år til det neste, vil også landets prisnivåindeks vise stigning, gitt at alle andre forhold er konstante. Dersom "hjemlandets" valuta styrker seg i forhold til "utlandets," vil dette isolert sett kunne trekke i samme retning. Her vil imidlertid noe av effekten kunne oppveies gjennom at importerte varer blir rimeligere.

Det er viktig å være klar over at dersom et land med høyt relativt prisnivå også har et høyt bruttonasjonalprodukt, trenger ikke det høye prisnivået nødvendigvis å oppfattes som en ulempe av landets innbyggere. Tall fra Eurostat⁶ indikerer at mange land med høyt prisnivå også har et høyt bruttonasjonalprodukt per innbygger, selv etter at det er korrigert for forskjeller i prisnivå landene i mellom. Bruttonasjonalproduktet benyttes ofte som inntektsmål for et land, og et høyt nivå på dette kan indikere et høyt inntektsnivå blant konsumentene i landet. Høye inntekter er ofte forbundet med høy etterspørsel, noe som vil kunne trekke i retning av et press oppover på prisnivået.

⁶ Eurostat (2000): *Purchasing power parities and related economic indicators. Results for 1998*. Tabell 2 og 12.

I avsnitt 4.3.2. gjengis tall for innenlandsk prisutvikling (tabell 4.3) og valutakursutvikling (tabell 4.4) i de nordiske landene og Tyskland fra midten av 1990-tallet og frem til 2000. Vi vil referere til disse tallene i forbindelse med at vi kommenterer utviklingen i landenes relative prisnivå over tid.

4.1.1. Merverdiavgiftens betydning

Tabellen nedenfor angir standardsatsen for merverdiavgiften og den viktigste merverdiavgiftssatsen for matvarer i de seks landene vi har valgt å se på i denne rapporten. Drikkevarer og tobakk er som hovedregel avgiftsbelagt med standardsatsen, men i tillegg ilagt særavgifter.

Standardsatsen for merverdiavgiften varierer betydelig fra land til land. Blant EU-landene har Danmark og Sverige f.eks. en standardsats på 25 prosent, mens den i Luxembourg kun er på 15 prosent og i Tyskland 16 prosent. Merverdiavgiften på matvarer varierer fra 25 prosent i Danmark til 0 prosent (som hovedregel) i Irland og Storbritannia. Blant landene i vår sammenlikning er "matmomsen" lavest i Tyskland (7 prosent). Danmark er det eneste landet i EU som, i likhet med Norge, ikke har redusert avgiftssats for matvarer.

Merverdiavgiftsreglene er forskjellige i de ulike landene: Avgiftssatsene varierer fra varegruppe til varegruppe og mellom produkter innen samme varegruppe, enkelte produkter er fritatt for avgift, og sammenlikningen kan kompliseres ytterligere gjennom spesielle ordninger som f.eks. avgiftskompensasjon. En "riktig" sammenlikning krever at man har detaljkunnskap om avgiftssatser og -systemer i alle aktuelle land.

Ved årsskiftet 2000-2001 økte satsen for merverdiavgift i Norge fra 23 til 24 prosent. Stortinget har videre vedtatt å redusere merverdiavgiften på matvarer til 12 prosent fra 01.07.2001. Denne reformen kan sies å bringe Norge mer på linje med de fleste andre europeiske land, i det vi innfører en redusert avgiftssats for matvarer. Det er rimelig å anta at denne avgiftsreduksjonen isolert sett vil føre til nedgang i det innenlandske prisnivået på matvarer; dersom hele avgiftsreduksjonen slår ut i tilsvarende lavere priser, vil en reduksjon fra 24 til 12 prosent resultere i en prisnedgang på knapt 9,7 prosent. Det er rimelig å anta at dette vil gi et merkbart utslag på kjøpekraftspariteten, men det relative prisnivået vil også avhenge av valutakurs. Erfaringene fra Sverige illustrerer dette: Avgiftsreduksjonen som trådte i kraft 01.01.1996 avspeiles tydelig i kjøpekraftspariteten, men fikk bare beskjeden innvirkning på prisnivåindeksen. Dette skyldes at den svenske kronen styrket seg betydelig fra 1995 til 1996.

Tabell 4.1. Merverdiavgiftssatser i de nordiske land og Tyskland, 2000. Prosent

	Standardsats	Matvarer
Danmark	25,00	25,00
Finland	22,00	17,00
Island	24,50	14,00
Norge	23,00	23,00
Sverige	25,00	12,00
Tyskland	16,00	7,00

Kilde: EF-kommisjonens publikasjon *VAT Rates Applied in the Member States of the European Community*, DOC/2206/2000, samt informasjon fra myndighetene i de aktuelle landene.

4.2. Nærings- og handelsspesifikke forhold som påvirker prisnivået

Ser man på de enkelte varegruppene som inngår i gruppen matvarer, finner man at fisk og sjømat skiller seg ut med et prisnivå som ligger klart nærmere EU-gjennomsnittet enn de øvrige (se 4.4.3). Dette kan indikere at forhold i norsk landbruk eller norsk landbrukspolitikk, eller aktørenes tilpasning og faktor-kostnader på de ulike ledd i verdikjeden for landbruksvarer, i hvert fall er medvirkende årsaker til det relativt høye prisnivået på matvarer i Norge. Faktorer som bruksstørrelse og kapitalbinding i realkapital, marginer på alle nivåer fra bonde til detaljist, herunder arbeidskraftkostnader, konkurransesituasjonen innenlands på de ulike ledd, tollsatser og handelspolitikk mer generelt er faktorer som kan spille inn her.

Norsk landbruksproduksjon er generelt sterkt beskyttet mot utenlandsk import. Ved å stå utenfor EU har Norge i stor grad selv kunnet fastsette tollsatser på importvarer, gitt de rammer som internasjonale avtaler (WTO og avtaler med EU om handel med landbruksvarer) legger. WTO-avtalen som trådte i kraft den 1. januar 1995 krevde en reduksjon i tollsatser på minst 15 prosent for alle enkeltprodukter, og 36 prosent i gjennomsnitt for all matvareimport.⁷ Reduksjonene ble gjennomført fra 1. juli 1995. Analyser⁸ i etterkant av reformen har imidlertid vist at tollsatser stadig ligger høyere enn det som kreves for å gi et tilfredsstillende grensevern for de fleste norskproduserte jordbruksvarer.

WTO-avtalen forutsetter også redusert bruk av eksport-subsidier. Stortingsmelding nr. 19 (1999-2000) slår fast at dette er av betydning for den norske eksporten av særlig ost, kjøtt og bearbejdede produkter. Dersom konsekvensen er at en større andel av produksjonen omsettes innenlands, vil det kunne bli vanskeligere å

⁷ Se f.eks. Nersten, Nils Kristian (2000): *Utsyn over norsk landbruk. Tilstand og utviklingstrekk 2000*. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).

⁸ Nersten, Nils Kristian og Lasse Erdal (1996): *Analyse av norske landbruksvarers beskyttelsesnivå. Grøntsektoren*. Notat 1996:5, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).
ECON Senter for økonomisk analyse (1996): *Effektiv importkonkurranse. Tilpasning av importvernet for kjøtt og kjøttvarer*. ECON-rapport 10/96.

holde de innenlandske prisene oppe.⁹ WTO-avtalen har også lagt føringer på myndighetenes politikk overfor produsentene av jordbruksvarer, i og med den bl.a. inneholder krav om at deler av støtten reduseres. Dette gjelder særlig den "gule" støtten, som i hovedsak er en beregnet verdi på importvernet tillagt prisstøtten over budsjettet minus særavgifter.

Et høyt offentlig støttenivå til landbruket kan bidra til å opprettholde en lite kostnadseffektiv produksjon og er dermed en faktor som kan være av betydning for prisnivået i et land. Det må imidlertid understrekes at andre forhold, som f.eks. inntekts- eller distriktspolitiske målsetninger, godt kan rettferdiggjøre et høyt støttenivå. Det er også et moment at hvis målsetningene for landbrukspolitikken ligger fast, kan et høyt nivå på budsjettstøtten bidra til å holde prisene nede, siden den inntekt som budsjettstøtten genererer på primærleddet alternativt hadde kunnet tas ut gjennom høyere priser.

OECD offentliggjør regelmessig beregninger av støttenivået i medlemslandene.¹⁰ Indikatoren "Producer support estimate" (PSE) er et mål på den årlige verdien av overføringer fra konsumenter (gjennom høyere priser) og skattebetalere til produsenter av jordbruksvarer. PSE tilsvarende summen av skjermingsstøtten (fra trukket fôravgifter og omsetningsavgift) og budsjettstøtten. Skjermingsstøtten er definert som forskjellen mellom innenlandsk produsentpris og faste verdensmarkedspriser, multiplisert med produsert mengde. Budsjettstøtten er ulike typer tilskudd som stort sett bevilges over kapittel 1150 i Landbruksdepartementets budsjett til gjennomføring av jordbruksavtalene. I internasjonale sammenlikninger oppgis gjerne PSE i prosent av jordbrukets totale produksjonsverdi. OECDs tall for 1999 viser at Norge har en PSE på 69%, mens tilsvarende tall for EU15 er 49%. OECD-landene som helhet ligger på 44%. Det er dessverre ikke mulig å bryte ned tallene på det enkelte EU-land.

Bruksenhetene i Norge er gjennomgående mindre enn i Danmark, Finland, Sverige og Tyskland når det gjelder areal.¹¹ SSBs tall fra 1997 viser at gjennomsnittlig bruksstørrelse i Norge er 126 dekar. Ifølge jordbruks tellingen 1999 har dette tallet siden økt til 148 dekar. Eurostats tall for EU-landene indikerer en gjennomsnittlig bruksstørrelse på 237 dekar i Finland, 321 dekar i Tyskland, 347 dekar i Sverige og 426 dekar i Danmark. Legger en til grunn en forutsetning om stordriftsfordeler i produksjonen av landbruksvarer,

kan små bruk være en faktor som bidrar til lite effektiv produksjon og dermed til høyere prisnivå på produktene.

Kostnader (og priser) innen jordbruksproduksjon bør ses på bakgrunn av at de naturgitte forutsetningene for slik produksjon kan være forskjellige fra land til land. De klimatiske og topografiske forholdene påvirker f.eks. beitesesong og fôrkostnader, bygningskostnader og mulighetene for effektiv arealutnyttelse, og legger begrensninger på hva som faktisk er mulig å oppnå av effektiviseringsgevinster gjennom landbrukspolitikken.¹² De klimatiske forholdene er relativt like i Norge og Finland, og i disse landene drives det jordbruk også langt nord. I Sverige drives jordbruk mest i den sørlige delen av landet, der klimaet ligger bedre til rette for effektiv produksjon, blant annet på grunn av lengre vekstsesong, og likner mer på det en finner i Danmark og Tyskland. Topografien i Norge legger også klare begrensninger på mulighetene til å drive jordbruk etter samme effektivitetskriterier som i f.eks. Danmark.

Et annet delprosjekt under "Matens pris" vil gå inn på problematikken omkring marginer på de ulike ledd. Vi skal derfor la dette ligge her. Enkelte av de andre faktorene nevnt ovenfor vil vi komme tilbake til i punkt 4.4., som behandler prisnivået på ulike matvaregrupper.

4.3 Prisnivåindekser for matvarer totalt

Prisnivåindeksene for matvarer er gjengitt i tabell 4.2. "Matvarer" inkluderer her alle varegrupper som vi har gjengitt prisnivåindekser for i tabellene 4.5-4.11. Drikkevarer (alkoholfrie og alkoholholdige) og tobakk inngår derimot ikke.

4.3.1. Relativt prisnivå

For gruppen matvarer som helhet fremgår det at Norge og Island har det høyeste relative prisnivået blant landene i denne sammenlikningen, men at også Danmark og Sverige ligger et stykke over gjennomsnittet i EU15. Den billigste maten i Norden er å få kjøpt i Finland, mens Tyskland ligger marginalt over EU-gjennomsnittet.

Tabell 4.2. Prisnivåindekser for matvarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000¹. EU 15=100

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland
1994	136	132	136	137	125	110
1995	136	120	129	139	121	110
1996	134	112	126	139	119	105
1997	138	110	129	148	115	103
1998	129	110	145	151	118	106
1999	129	110	154	157	121	105
2000	129	110	169	162	125	103

¹ Tallene for 1999 og 2000 er fremskrevet av SSB på basis av 1998-tallene.

⁹ Stortingsmelding 19 (1999-2000): Om norsk landbruk og matproduksjon.

¹⁰ OECD (2000): *Agricultural policies in OECD countries. Monitoring and evaluation.*

¹¹ Tall for Norge: Se SSB-web,

<http://www.ssb.no/aarbok/1998/fig/F1004001.shtml>
<http://www.ssb.no/emner/10/04/10/jt1999>.

Eurostat (1999): *Agriculture, Statistical Yearbook 1999.*

¹² Se f.eks. Gudem, Runhild og Ivar Hovland (1999): *The Influence of Natural Conditions and Production Costs in Agriculture.* Notat 1999:19, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).

Tabell 4.3. Innenlandsk prisutvikling for matvarer i de nordiske land, Tyskland og EU15. 1995-2000. Målt ved harmonisert konsumprisindeks (HKPI). 1996=100

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland	EU15
1995	98,0	101,5	96,6	98,9	106,1	99,2	97,9
1996	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1997	102,8	100,4	102,9	103,0	100,5	101,2	100,7
1998	103,7	102,4	105,8	107,7	101,7	102,1	102,0
1999	104,2	102,4	109,6	111,0	103,6	101,0	102,5
2000	105,7	103,3	114,1	113,1	103,9	100,7	103,6

Kilde: Eurostats statistikkdatabase New Cronos.

Tabell 4.4. Valutakurser 1994-2000. Enheter nasjonal valuta per ecu/euro, årgjennomsnitt

	Danmark (DKK)	Finland (FIM)	Island (ISK)	Norge (NOK)	Sverige (SEK)	Tyskland (DEM)
1994	7,5433	6,1908	83,1063	8,3742	9,1631	1,9245
1995	7,3280	5,7086	84,6853	8,2858	9,3319	1,8738
1996	7,3593	5,8282	84,6558	8,1966	8,5147	1,9095
1997	7,4836	5,8806	80,4391	8,0186	8,6512	1,9644
1998	7,4993	5,9825	79,6976	8,4659	8,9159	1,9691
1999	7,4356	5,9457	77,1824	8,3104	8,8075	1,9558
2000	7,4538	5,9457	72,5848	8,1129	8,4452	1,9558

Finske og tyske mark har hatt fast kurs mot Euro siden 01.01.1999.

Kilde: Eurostats statistikkdatabase New Cronos.

Et aktuelt spørsmål når man studerer nivået på matvareprisene i et gitt land, er om dette prisnivået skiller seg fra prisnivået for andre varegrupper. Dette er ikke minst relevant hvis man vil forsøke å identifisere mulige årsaker til prisnivåforskjeller mellom land: Hvis vi f.eks. finner at matvarer er 62 prosent dyrere i Norge enn i EU15, slik våre tall indikerer, er det høyst relevant å få avklart om dette er en del av et større bilde, eller om matvarer er en varegruppe som skiller seg ut. Et hypotetisk eksempel kan anskueliggjøre dette: Hvis det viser seg at ikke bare matvarer, men *alle* varegrupper er rundt 60 prosent dyrere i Norge, er det mindre grunn til å søke etter forklaringer på dette innen næringsmiddelsektoren spesifikt.

Eurostats tall fra 1998 (gjengitt i vedlegg C) dekker bl.a. hele det private forbruk. Det viser seg at det relative prisnivået i Norge er spesielt høyt for tobakk (208), drikkevarer (195) og matvarer (151), samt personlig transportutstyr (150). Prisnivåindeksen for privat forbruk i husholdningene totalt ligger på 126. Utfra dette kan det være grunnlag for å hevde at prisnivået for matvarer skiller seg ut fra det generelle prisnivået for privat forbruk i Norge sammenliknet med EU. De andre landene i sammenlikningen, med unntak av Island, oppviser vesentlig lavere avvik mellom prisnivået på matvarer og prisnivået på varer og tjenester til privat forbruk generelt.

4.3.2. Utvikling i relativt prisnivå

I dette avsnittet refererer vi ofte til innenlandsk prisutvikling i det enkelte land, og til utvikling i valutakursene. Tabell 4.3 og 4.4 gjengir de aktuelle tallene.

Innenlandsk prisutvikling er her målt ved harmonisert konsumprisindeks (HKPI), som dessverre ikke går lenger tilbake enn til 1995. HKPI avgrensner matvarebegrepet noe annerledes enn PPP, i det kaffe, te og kakao faller utenfor, men dette er for vårt formål av liten betydning.

Fra 1994 til 2000 ser vi en markert stigning i det relative prisnivået i Norge (se tabell 4.2), særlig i perioden etter 1996. Både valutakurs (se tabell 4.4) og innenlandsk prisutvikling (se tabell 4.3) bidrar til dette, med unntak av i 1998, da kronens svekkelse mot ecu isolert sett skulle tilsi en nedgang i relativt prisnivå. Denne effekten ble imidlertid oppveid av at innenlandsk prisstigning fra 1997 til 1998 var høyere i Norge enn i EU15.

Et annet iøynefallende utviklingstrekk er nedgangen i det relative prisnivået i Finland fra 1994 til 1997, og stabiliteten i årene etter dette. Kursutviklingen for finske mark i begynnelsen av perioden skulle isolert sett trekke i motsatt retning, og dessuten gikk merverdiavgiften på matvarer noe opp i samme tidsrom som en følge av at man gikk fra differensiert sats til en fast sats på 17 prosent på alle matvarer. Ser vi imidlertid på den finske konsumprisindeksen¹³, vil vi finne en betydelig nedgang i matvareprisene fra 1994 til 1995, mens konsumprisindeksen som helhet viser stigning. Det synes naturlig å relatere dette til den sterke nedgangen i produsentprisene på landbruksvarer fra 1994 til 1995 (se 4.4.1). Bakgrunnen for denne nedgangen var først og fremst tilpasningen til EUs landbrukspolitikk, herunder fri handel med landbruksvarer internt i EU. Dette ledet til at de finske produsentprisene måtte reduseres dersom finsk landbruk skulle opprettholde sin konkurransevne. Sverige hadde allerede tidlig på 1990-tallet gjennomført omfattende reformer av landbrukspolitikken, slik at effekten av EU-medlemskapet ble mindre dramatisk for svensk landbruk enn for finsk.¹⁴ Dette reflekteres i tabell 4.2, der man kan se at nedgangen i det svenske prisnivået i perioden 1994-96 er langt mindre markert enn i Finland.

I Danmark lå prisnivået ganske stabilt frem til 1997, gikk litt ned fra 1997 til 1998, og har siden stabilisert seg. Sverige opplevde en jevn, moderat nedgang i prisnivå frem til og med 1997, men i årene etter dette har prisnivåindeksen igjen steget opp til nivået fra 1994. Styrkingen av kronekursen har vært det viktigste bidraget til dette.

Den 01.01.1996 satte Sverige ned merverdiavgifts-satsen for matvarer fra 21 til 12 prosent. Innenlandsk prisutvikling målt ved HKPI viser nedgang i matvare-

¹³ Statistiskcentralen (1997): *Statistisk årsbok för Finland 1997*, tabell 370.

¹⁴ Forsell, Leif (2000): *En sammenligning av utviklingen i landbruk og landbrukspolitikk i Norge, Sverige og Finland*. Notat 2000:6, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF)

prisene fra 1995 til 1996 på 5,7 prosent, mens tilsvarende tall for EU15 var 2,1 prosent oppgang. Styrket kronekurs førte imidlertid til at utslaget på det relative prisnivået i Sverige ble moderat.

4.3.3. Konvergens

For perioden 1994-2000 ser vi at de nordiske landene er blitt gradvis mindre homogene når det gjelder det relative prisnivået på matvarer. I 1994 lå indeksen for alle fem land mellom 125 (Sverige) og 137 (Norge). Eurostats tall for 1998 ligger mellom 110 (Finland) og 151 (Norge). Vår fremskrivninger for 2000 gir indekser mellom 110 (Finland) og 169 (Island).

To av landene i vår sammenlikning, Finland og Tyskland, innførte fellesvalutaen euro ved inngangen til 1999. Danmark fører en pengepolitikk som knytter kronen tett opp til euro, mens Norge, Sverige og Island har en friere stilling i forhold til EUs økonomiske og monetære union. Det blir ofte antatt at innføringen av en felles valuta vil bidra til økt priskonvergens mellom de berørte landene, blant annet fordi det blir lettere å sammenlikne priser på tvers av landegrensene og fordi bortfallet av valutarisiko og transaksjonskostnader knyttet til veksling vil stimulere til økt handel mellom landene. Vårt materiale omfatter for få land, og euroen har eksistert i for kort tid, til at vi kan si noe om hvorvidt en slik tendens er i ferd med å avtegne seg. Det kan også hevdes at effekten av en felles valuta først vil slå inn for fullt når denne innføres som allment betalingsmiddel i 2002.

En kan tenke seg at EUs felles marked for landbruksvarer i seg selv, uavhengig av den økonomiske og monetære union, skulle føre til priskonvergens mellom medlemslandene. Ser en på de tre nordiske EU-landene, har særlig Finland, men også Danmark, nærmet seg prisnivået i EU15 i løpet av perioden 1994-2000. I Sverige har derimot prisnivået siden 1997 fjernet seg noe fra gjennomsnittet i EU, noe som må ses i sammenheng med valutakursutviklingen. Bildet er altså ikke entydig. Det er videre vanskelig å skille en eventuell effekt av økt handel med landbruksvarer internt i EU fra effekten av den strukturelle tilpasningen til EUs landbrukspolitikk, eller fra andre, ikke EU-relaterte forhold som påvirker prisnivået.

4.4. De enkelte matvaregruppene

4.4.1. Brød og kornprodukter

Denne undergruppen omfatter ikke bare brød og andre bakeriprodukter, men også mel, ris, pastaprodukter, frossenpizza og frokostblandinger.

Prisnivået i de nordiske landene følger i grove trekk det bildet som avtegnet seg for matvarer som helhet: Island og Norge er de dyreste landene i sammenlikningen, Danmark og Sverige ligger betydelig over EU-gjennomsnittet, men også Finland ligger noe over prisnivået i Tyskland og i EU totalt. Prismaterialet som

Tabell 4.5. Prisnivåindekser for brød og kornprodukter i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000¹. EU15=100

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland
1994	138	152	122	128	124	116
1995	136	137	127	135	131	112
1996	135	129	124	133	131	109
1997	132	127	135	134	125	106
1998	138	125	157	154	130	110
1999	141	125	167	160	134	110
2000	142	126	180	165	141	109

¹ Tallene for 1999 og 2000 er fremskrevet av SSB på basis av 1998-tallene.

indeksene bygger på, som stammer fra 1998, viser at det norske (og til dels nordiske) prisnivået er gjennomgående høyt for de fleste produkter som inngår i denne varegruppen.

Når det gjelder utviklingen over tid, er nedgangen og stabiliseringen i Finland, samt den betydelige økningen på Island og i Norge, de mest iøynefallende trekkene. Med unntak av Finland har ingen av de nordiske landene nærmet seg prisnivået i EU fra 1994 til 2000. Samtidig er landene blitt mindre homogene seg imellom.

Innenlandsk prisutvikling i Norge har siden 1997 oppvist en sterkere årlig stigning enn i EU15 for denne varegruppen. Dette tilsier isolert sett høyere relativt prisnivå. Prisstigningen fra ett år til det neste er imidlertid gjennomgående lavere enn for matvarer totalt.

En indikasjon på produsentprisenes betydning for forbrukerprisene, er den sterke nedgangen i så vel produsent- som forbrukerpriser i Finland fra 1994 til 1995.¹⁵ Åpningen av markedet for import fra de øvrige EU-landene førte til at produsentprisene kom under press. Produsentprisen på de fleste landbruksprodukter gikk radikalt ned; på hvete og bygg var nedgangen f.eks. på mer enn 55 prosent. Utslaget på den finske konsumprisindeksen var betydelig: Fra 1994 til 1995 falt matvareprisene med 7,3 prosent. Til tross for at andre viktige faktorer, f.eks. valutakursutviklingen, trakk i motsatt retning, gikk det relative prisnivået på så vel brød og kornprodukter som de fleste andre matvarer betydelig ned. Det bør likevel understrekes at de ikke er mulig å si noe om den relative betydningen prisene på primærleddet har for prisnivået til forbruker uten å ha oversikt over marginene på alle ledd i verdikjeden.

Produktiviteten innen jordbrukssektoren fremheves av og til som en mulig forklaring på det høye prisnivået i Norge. Det blir gjerne fremholdt at de klimatiske og topografiske forholdene i Norge ligger dårlig til rette for kornproduksjon. Ser man på produktiviteten innen denne delen av landbruksnæringen målt ved produksjon av de fire viktigste kornslagene per hektar dyringsjord, finner man imidlertid at Norge kommer bedre ut enn

¹⁵ Statistiskcentralen (2000): *Statistisk årsbok för Finland 2000*. Tabell 114.

Finland, mens Sverige har betydelig høyere produktivitet enn Norge når det gjelder hvete, mindre når det gjelder rug og bygg.¹⁶ I Danmark ligger produksjonen av hvete, bygg og havre per hektar vesentlig høyere enn i de øvrige nordiske landene. Tyskland ligger på samme nivå som Danmark, eller litt høyere.

I større grad enn EU-landene har Norge ført en landbrukspolitikk som har hatt opprettholdelse av et desentralisert landbruk som mål. En bruksstruktur preget av små bruk med moderne drift vil kunne føre til høy kapitalbinding og dermed høyere kostnader knyttet til produksjonen. En indikasjon på dette kan f.eks. være størrelsen på brukenes maskinpark i forhold til jordbruksarealet eller -produksjonen. Norge har 155 traktorer pr. 1000 hektar jordbruksareal, mens de fire andre nordiske landene ligger mellom 56 (Danmark) og 86 (Finland). For antall skurtreskere per 1000 hektar kornareal er forskjellene mindre dramatiske: Norge har 43, Finland og Sverige begge 34, mens Danmark har 16. Ser en på antall skurtreskere pr. 1000 tonn kornproduksjon, har Finland den minst effektive utnyttelsen av maskinparken (13,5), fulgt av Norge (10,9) og Sverige (8,0). I Danmark er utnyttelsen betydelig mer effektiv (2,7).¹⁷ Tallene for maskinparkens størrelse stammer ikke fra samme år i alle landene, så disse tallene bør tolkes noe varsomt. Bildet som avtegner seg er likevel rimelig entydig. Hvor stor betydning dette har for forbrukerprisene i Norge og andre land, avhenger av prisdannelsen ellers i verdikjeden frem til forbruker.

4.4.2. Kjøttvarer

Prisnivået for kjøttvarer er høyest på Island og i Norge, noe lavere i Danmark og særlig i Sverige, mens Finland ligger omtrent på gjennomsnittet for EU15. Utviklingen over tid tilsvarer i stor grad utviklingen for matvarer generelt. Også for kjøttvarer ser vi at de nordiske landene er blitt mindre ensartede i perioden 1994-2000. Dette skyldes nedgang i det relative prisnivået i Finland og Sverige, og oppgang i Norge og på Island.

Tabell 4.6. Prisnivåindekser for kjøttvarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000¹. EU15=100

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland
1994	130	133	144	141	132	114
1995	138	119	156	144	125	116
1996	140	106	149	152	120	109
1997	149	98	147	161	111	108
1998	132	100	154	160	112	117
1999	133	99	165	169	113	116
2000	136	99	174	171	118	114

¹ Tallene for 1999 og 2000 er fremskrevet av SSB på basis av 1998-tallene.

¹⁶ Jord- og skogbruksministeriets informasjonstjenstcentral: *Lantbruksstatistisk årsbok*. 1997-, 1998- og 2000-utgaven, tabell 10.3. og 11.6.

¹⁷ Jord- og skogbruksministeriets informasjonstjenstcentral (2000): *Lantbruksstatistisk årsbok 2000*, tabell 10.6. Tallene for maskinparkens størrelse er fra 1999 (Danmark og Norge), 1997 (Finland), 1995 (Sverige) og 1994 (Island).

En nærmere analyse av prismaterialet (fra 1998) bak indekstallene viser at særlig fjørfekjøtt, men også svinekjøtt, storfekjøtt og bearbejdede kjøttvarer som f.eks. pølser har et høyt relativt prisnivå i Norge. Fårekjøtt ligger noe nærmere EU-gjennomsnittet.

I årene 1997, 1998 og 1999 var den innenlandske prisstigningen for kjøttvarer høyere i Norge enn i EU15, mens situasjonen var omvendt i 1996 og 2000. Når det relative prisnivået ligger ganske stabilt fra 1999 til 2000 i stedet for å vise nedgang, skyldes dette at endringer i valutakursen har veid opp for den nedgangen en skulle forvente utfra prisutviklingen alene.

Produsentprisene for storfe- og svinekjøtt ligger betydelig høyere i Norge enn i både Sverige og Finland. Tall fra 1999 gir avvik i størrelsesorden 57% for storfe og 85% for svin, når vi sammenlikner Norge og Sverige. En sammenlikning med Finland gir avvik på 80% for storfe og 98% for svin.¹⁸ Avviket er definert som norsk pris minus svensk (eller finsk) pris, delt på svensk (eller finsk) pris. Isolert sett trekker høye produsentpriser i et land i retning av høye konsumpriser. Som for kornvarer må det imidlertid understrekes at den relative betydningen av produsentpriser på primærleddet først kan vurderes etter en analyse av prisdannelsen på alle ledd i verdikjeden.

Størrelsen på bruksenhetenes besetninger blir ofte anført som en mulig forklaring på det høye prisnivået på kjøttvarer i Norge. Bak dette ligger en forutsetning om at det er knyttet stordriftsfordeler til produksjon av kjøtt på primærleddet. Tall for gjennomsnittsstørrelsen på besetningene¹⁹ i Danmark, Finland, Norge, Sverige og Tyskland viser at Norge og Finland har de minste besetningene. Danmark skiller seg ut med relativt store besetninger per bruk, både for storfe, svin, sau og melkekyr, mens Sverige har besetninger som er noe større enn de norske og finske når det gjelder storfe, svin og særlig melkekyr. Tyskland utmerker seg særlig med mindre besetninger av svin og sau enn de nordiske landene. Noen entydig sammenheng mellom besetningsstørrelser og prisnivå på kjøttvarer er det ikke mulig å lese ut av disse tallene alene: Finland, som har det laveste prisnivået i vår sammenlikning, har som nevnt besetningsstørrelser omtrent som i Norge. Det er likevel rimelig å anta at små besetninger vil trekke i retning av høyere produksjonskostnader, fordi bl.a. kostnader knyttet til realkapital (som f.eks. bygninger) i noen grad er faste, dvs. uavhengige av besetningsstørrelsen. Høye produksjonskostnader kan igjen slå ut i høye priser.

¹⁸ Statistisk sentralbyrå (2000): *Statistisk årsbok 2000*, tabell 329. Statistisk sentralbyrå (2000): *Statistisk årsbok för Finland 2000*, tabell 114. Jordbruksverket (2000): *Priser, prisindex, produktion och utrikeshandel inom livsmedelsområdet*, 2000:12.

¹⁹ Eurostat (1999): *Agriculture, Statistical Yearbook 1999*. Statistisk sentralbyrå (1998): *Statistisk årsbok 1998*. SSB-web <http://www.ssb.no/10/04/jordhus>.

Det må understrekes at disse gjennomsnittstallene for besetningenes størrelse kan skjule strukturelle ulikheter.

4.4.3. Fisk

Denne varegruppen omfatter fersk, frossen, tørket og røket fisk, samt mer foredlede fiskeprodukter og annen sjømat som f.eks. skalldyr.

Fisk og sjømat er den matvaregruppen hvor Norge skiller seg minst ut fra EU15 med hensyn til prisnivå. Sett i forhold til prisindeksene for andre matvaregrupper kan det synes som om fisk er relativt rimelig mat i alle de nordiske landene. I Tyskland ligger derimot prisnivået for fisk noe høyere enn for matvarer generelt og for det totale private forbruk i husholdningene.

Tabell 4.7. Prisnivåindekser for fisk i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000¹. EU15=100

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland
1994	123	93	80	109	103	112
1995	134	93	87	111	101	127
1996	131	84	83	109	100	121
1997	132	78	84	110	97	118
1998	110	83	87	109	107	114
1999	111	85	97	115	109	114
2000	112	84	112	119	111	112

¹ Tallene for 1999 og 2000 er fremskrevet av SSB på basis av 1998-tallene.

4.4.4. Melk, ost og egg

Denne varegruppen omfatter alle typer melk inkludert surmelk, videre fløte, yoghurt, melkepulver og ost, samt egg. Smør er gruppert under matoljer og -fett, se 4.4.5.

Prisnivået for denne varegruppen er høyest på Island og i Norge, mens de tre nordiske EU-landene ligger relativt nært opptil prisnivået i EU15. I Tyskland er disse produktene i gjennomsnitt rimeligere enn i EU som helhet. Stabilitet eller svak nedgang i forhold til gjennomsnitt for EU preger utviklingen over tid i Danmark, Finland og Sverige, mens tallene for Island og Norge viser markert stigning. Denne ulike utviklingen har ført til at de nordiske landene også for denne varegruppen er mindre homogene i dag enn i midten av 1990-årene.

Tabell 4.8. Prisnivåindekser for melk, ost og egg i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000¹. EU15=100

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland
1994	115	111	135	143	112	94
1995	121	107	126	147	109	94
1996	117	101	122	145	111	89
1997	123	102	131	162	111	85
1998	104	104	144	155	108	87
1999	106	105	154	160	111	86
2000	107	106	172	164	116	85

¹ Tallene for 1999 og 2000 er fremskrevet av SSB på basis av 1998-tallene.

I hele perioden det foreligger HKPI-tall for, har den innenlandske prisstigningen for denne varegruppen vært høyere i Norge enn i EU15. Særlig sterk var denne tendensen i 1997, noe som bidro til en sterk økning i det relative prisnivået i Norge. Året etter førte svekkelsen av kronekursen til at effekten av fortsatt høy innenlandsk prisstigning i forhold til EU15 ble dempet.

4.4.5. Matoljer og -fett

Denne varegruppen omfatter smør, margarin og andre typer matoljer og -fett til bruk i matlaging. I alle seks land utgjør disse produktene kun en liten andel av samlet forbruksutgift til mat (ca. 2,1-3,3 prosent).²⁰

Smør skiller seg ut ved et relativt lavt prisnivå i Norge, mens vegetabiliske oljer er dyre.

Tabell 4.9. Prisnivåindekser for matoljer og -fett i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000¹. EU15=100

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland
1994	113	173	123	128	134	106
1995	116	129	105	131	122	104
1996	112	113	93	124	117	96
1997	125	121	104	145	124	99
1998	133	121	131	145	125	110
1999	133	123	144	151	129	106
2000	135	124	158	158	134	104

¹ Tallene for 1999 og 2000 er fremskrevet av SSB på basis av 1998-tallene.

4.4.6. Frukt og grønnsaker

Varegruppen omfatter fersk, tørket, hermetisert og frossen frukt, jordbær, andre bær, nøtter og fruktjuice; videre ferske, tørkede, hermetiserte og frosne grønnsaker, poteter og andre rotvekster.

Tabell 4.10. Prisnivåindekser for frukt og grønnsaker i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000¹. EU15=100

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland
1994	163	131	138	135	130	122
1995	155	124	130	144	131	114
1996	154	119	133	144	126	112
1997	149	118	134	150	118	110
1998	134	114	160	150	124	107
1999	131	112	168	156	131	105
2000	123	111	187	164	131	104

¹ Tallene for 1999 og 2000 er fremskrevet av SSB på basis av 1998-tallene.

Typisk for mange av disse produktene er at prisen oppviser store sesongvariasjoner. Resultatene i tabellen ovenfor er gjennomsnittstall for hele året; det er med andre ord tatt hensyn til at prisen på enkelte varer varierer med sesongen. Sesongvariasjonene skyldes til dels at enkelte produkter som dyrkes i Norge, men ikke i stort nok omfang til å dekke innenlandsk forbruk gjennom hele året, gis en høy tollbeskyttelse i sesongen, mens markedet åpnes for import når innenlandsk produksjon ikke lenger dekker forbruket. Imidlertid er

²⁰ Eurostat (2000): *Purchasing power parities and related economic indicators. Results for 1998*. Tabell 6.

prisnivået i Norge høyt også for mange produkter som ikke produseres innenlands, som f.eks. sitrusfrukter.

De utviklingstrekkene vi har observert for flere av matvaregruppene, finner vi også igjen for frukt og grønnsaker: Nedgang og deretter stabilisering av prisnivået i Finland, sterk økning i Norge og på Island, moderat nedgang med påfølgende moderat økning i Sverige. Et iøynefallende trekk ved utviklingen for denne produktgruppen spesifikt er den betydelige, jevne nedgangen i det relative prisnivået i Danmark.

4.4.7. Andre matvarer

Gruppen "andre matvarer" omfatter bl.a. sukker, sjokolade og godterier, is krem, syltetøy, kaffe, te og kakao, sauser og smakstilsetninger. Til tross for at varegruppen er svært heterogen, er de aller fleste produktene gjennomgående dyrere, til dels betydelig dyrere, i de nordiske land enn i Tyskland og i EU15. Dette kan vi fastslå gjennom å gå inn i prismaterialet (fra 1998) som prisnivåindeksene bygger på. I Norge er det bare kaffe som skiller seg ut som relativt billig.

Forbrukerprisene på kaffe, te og kakao varierer i høy grad med verdensmarkedsprisene, og har i perioden 1996-2000 vist betydelig fluktusjon i alle landene. For sukkervarer har den innenlandske prisstigningen i Norge vært høyere enn i EU15 gjennom hele perioden, mens Finland, Sverige, Tyskland stort sett oppviser en meget moderat prisoppgang, noe som er i tråd med utviklingen i EU15. Det samme bildet avtegner seg, om enn noe mindre markert, for de øvrige produktene som inngår i denne varegruppen.

Siden varegruppen "andre matvarer" er så sammensatt, er det vanskelig å spekulere i mulige årsaker til det høye prisnivået i Norge og i Norden som helhet. For sukker og sukkervarer kan offentlige avgifter være av betydning. Mange av produktene har høy industriell bearbeidingsgrad, noe som kan tilsi at industriens kostnadsnivå er en mulig forklaringsfaktor. Ser en f.eks. på lønnskostnadene i industrien²¹, vil en finne at Norge ligger noe høyere enn både Finland, Sverige og Danmark. Tyskland har imidlertid enda høyere lønnskostnader, og oppviser likevel et relativt lavt prisnivå på disse produktene.

Tabell 4.11. Prisnivåindekser for andre matvarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000¹. EU15=100

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland
1994	153	144	164	146	133	105
1995	138	125	120	134	117	105
1996	132	118	117	134	117	102
1997	135	123	121	143	117	98
1998	139	126	136	151	125	95
1999	139	123	143	157	124	95
2000	140	124	157	165	129	93

¹ Tallene for 1999 og 2000 er fremskrevet av SSB på basis av 1998-tallene.

4.5. Drikkevarer og tobakk

Drikkevarer og tobakk er definert som varegrupper litt på siden av det som er tema for denne rapporten. I tabell 4.12-4.14 gjengis likevel prisnivåindeksene for alkoholfrie og alkoholholdige drikkevarer, samt tobakk, i de seks aktuelle landene. Vi vil i liten grad knytte kommentarer til indeksene for disse varegruppene, men nøye oss med å vise til kilder for videre informasjon, der vi har identifisert slike.

4.5.1. Alkoholfrie drikkevarer

Alkoholfrie drikkevarer inkluderer i denne sammenheng kun mineralvann og brus. Kaffe, te og kakao er gruppert under "andre matvarer," fruktjuice under "frukt og grønnsaker." Prisnivået på alkoholfrie drikkevarer utmerker seg i alle de nordiske landene ved å ligge betydelig over nivået i EU15. Sammenliknet med de andre varegruppene vi har sett på, har prisnivået ligget relativt stabilt i alle landene i perioden 1994-2000.

Tabell 4.12. Prisnivåindekser for alkoholfrie drikkevarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000¹. EU15=100

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland
1994	165	133	165	160	140	106
1995	172	131	157	170	147	111
1996	173	123	149	165	149	106
1997	181	122	157	170	143	97
1998	165	135	162	167	140	101
1999	169	143	173	177	145	101
2000	172	144	194	187	152	101

¹ Tallene for 1999 og 2000 er fremskrevet av SSB på basis av 1998-tallene.

4.5.2. Alkoholholdige drikkevarer

I Finland, Norge, Sverige og på Island, samt i noe mindre grad i Danmark, er alkoholholdige drikkevarer betydelig dyrere enn i EU15. Tyskland har vesentlig lavere alkoholpriser, ikke bare i forhold til de nordiske land, men også i forhold til gjennomsnittet i EU.

Prisen på alkoholholdige drikkevarer er i høy grad avhengig av politisk bestemte avgifter. I de nordiske landene har avgiftspolitikken tradisjonelt vært motivert utfra sosialpolitiske målsetninger. I de senere år har imidlertid også et ønske om å demme opp for grensehandelen ført til at enkelte land har redusert sine avgifter, og i både Danmark, Sverige og Norge er dette for tiden en aktuell problemstilling i den politiske debatt.

Tabell 4.13. Prisnivåindekser for alkoholholdige drikkevarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000¹. EU15=100

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland
1994	135	206	288	225	184	93
1995	146	219	235	250	187	91
1996	135	194	212	230	192	82
1997	127	183	207	230	175	73
1998	123	173	226	213	153	85
1999	125	174	237	219	155	84
2000	127	177	255	230	163	83

¹ Tallene for 1999 og 2000 er fremskrevet av SSB på basis av 1998-tallene.

²¹ Se rapport 2/2000 fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, som baserer seg på tall fra 1998.

EU-kommisjonen har i en publikasjon²² dokumentert avgiftsnivået på bl.a. alkohol og tobakk i hvert av de 15 EU-landene. Tilsvarende opplysninger for Norge kan fåes fra Finansdepartementet²³.

4.5.3. Tobakksvarer

Som for alkoholholdige drikkevarer, er avgiftsnivået i de ulike landene i stor grad bestemmende for prisnivået. Tobakksvarer er klart dyrest i Norge, mens Island, Sverige, Danmark og Finland ligger noe nærmere EU-gjennomsnittet. I Tyskland er tobakksvarer noe billigere enn i EU15 som helhet.

For data om avgiftenes struktur og høyde i EU og Norge, viser vi til EU-kommisjons rapport og til Finansdepartementet (se 4.5.2.). Avgiftenes betydning for prisnivået på tobakk er dessuten dokumentert av Statistiska centralbyrån (SCB) i Sverige, som i en rapport fra 1999 har beregnet nettopriser, dvs. priser eksklusiv avgifter, for en pakke sigaretter i alle EU-landene²⁴.

Tabell 4.14. Prisnivåindekser for tobakksvarer i de nordiske land og Tyskland. 1994-2000. EU15=100. Tallene for 1999 og 2000 er fremskrevet av SSB på basis av 1998-tallene

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	Tyskland
1994	155	134	127	202	135	106
1995	160	142	122	196	134	111
1996	159	141	117	197	143	105
1997	139	127	122	214	180	94
1998	141	124	149	208	153	96
1999	138	122	146	211	133	94
2000	134	120	152	229	135	93

²² EU-kommisjonen (2000): *Excise duty tables*. REF 1.010.

²³ Se f.eks. Finansdepartementets nettsider, <http://www.fin.dep.no>

²⁴ Statistiska centralbyrån (1999): *Konsumentprisnivåer i Sverige jämfört med övriga medlemsstater i EU*.

5. Oppsummering

Våre resultater indikerer at matvarer er betydelig dyrere i de nordiske landene, med unntak av Finland, enn i Tyskland og i EU15. Særlig Norge og Island utmerker seg med et høyt *relativt* prisnivå. I begynnelsen av perioden 1994-2000 var forskjellen i relativt prisnivå mellom de nordiske landene mindre enn i dag. De mest iøynefallende utviklingstrekkene i perioden er den sterke økningen i relativt prisnivå i Norge og på Island, og den betydelige nedgangen med påfølgende stabilisering i Finland rundt midten av 1990-tallet. Danmark og Sverige oppviser en mindre entydig utvikling.

Når det gjelder Norge og Island, har to forhold trukket i retning av et høyere relativt prisnivå på matvarer: Den innenlandske prisstigningen, som i perioden har vært sterkere i disse to landene enn i EU, og det forhold at norske og islandske kroner i de meste av perioden har styrket seg mot ecu/euro. Den sterke nedgangen i Finland fra 1994 til 1997 kan derimot ikke forklares ved hjelp av valutakursen, da finske mark styrket seg betydelig mot ecu fra 1994 til 1995, og bare svekket seg noe i årene som fulgte. Det er naturlig å se utviklingen i Finland i lys av omleggingen av landbrukspolitikken på midten av 1990-tallet: Press på forbrukerprisene på grunn av at markedet ble åpnet for import fra EU, nødvendiggjorde reduserte priser til produsent for å sikre finsk landbruks konkurransevne i EU.

Uavhengig av hvilken matvaregruppe en ser på, vil en finne et høyt relativt prisnivå i Norge. Unntaket her er fisk og sjømat. Også utviklingstrekkene (nedgang og stabilisering av det relative prisnivået i Finland, oppgang i Norge og på Island) finner vi igjen i de fleste matvaregruppene. I Norge er det videre slik at prisnivået for landbruksvarer skiller seg vesentlig fra det generelle prisnivået for privat forbruk. Denne tendensen ser vi også på Island, men ikke i samme grad i de øvrige landene som inngår i sammenlikningen.

Mye av norsk landbruksproduksjon er sterkt beskyttet mot import, mens de øvrige nordiske land (med unntak av Island) som EU-medlemmer inngår i EUs

felles marked for landbruksvarer. Videre har norsk landbruk unngått mange av de strukturelle tilpasninger som f.eks. Finland måtte gjennomføre i forbindelse med innføringen av EUs felles landbrukspolitikk, og som Sverige i stor grad gjennomførte tidligere på 1990-tallet. Forholdsvis små bruks- og besetningsstørrelser og en mindre effektiv utnyttelse av realkapital som f.eks. maskiner enn i mange andre land, kan også bidra til et høyt relativt prisnivå på matvarer. Forklaringen på det høye relative prisnivået i Norge bør imidlertid søkes i et samspill mellom faktorer og ikke i et enkelt, bakenforliggende forhold.

Norge innfører redusert merverdiavgift på matvarer fra og med annet halvår 2001. Ser man på erfaringene med den svenske merverdiavgiftsreformen i 1996, kan man forvente en nedgang i matvareprisene innenlands som en følge av dette. I Sverige gav prisnedgangen seg utslag i en betydelig lavere kjøpekraftsparitet (telleren i prisnivåindeksen) i 1996 enn i 1995, men utviklingen i valutakursen (nevneren i indeksen) gjorde at utslaget på prisnivåindeksen ble lite (se tabell 4.2). På samme måte vil utviklingen i Norges prisnivå relativt til EU avhenge av den innenlandske prisutviklingen, herunder eventuell prisnedgang som følge av lavere merverdiavgift, av prisutviklingen i de andre landene, og av valutakursen.

Denne rapporten har i liten grad fokusert på verdikjeden mellom primærprodusent og forbruker. Dette skyldes i hovedsak vanskeligheter med å frembringe sammenliknbare tall for de ulike landene hva disse næringene angår. Et annet delprosjekt under "Matens pris" vil imidlertid analysere marginer på de ulike ledd i verdikjeden innenlands.

Utover å fremlegge en internasjonal sammenlikning av matvarepriser, har vi i denne rapporten lagt vekt på å formidle et grunnleggende begrepsapparat og en forståelse for metodikken bak slike sammenlikninger.

Referanser

- ECON Senter for økonomisk analyse (1996): *Effektiv importkonkurranse: Tilpasning av importvernet for kjøtt og kjøttvarer*, ECON-rapport 10/96.
- EF-kommisjonen (2000): Excise duty tables, Ref 1.010.
- EF-kommisjonen (2000): VAT Rates Applied in the Member States of the European Community, DOC/2206/2000.
- Ethier, W. J. (1995): *Modern International Economics*, New York: W.W. Norton & Company.
- Eurostat (1998): Economic accounts for agriculture and forestry.
- Eurostat (1999): *Agriculture*, Statistical Yearbook 1999.
- Eurostat: Purchasing power parities and related economic indicators. Siste utgave (2000), samt tidligere utgaver.
- Forsell, Leif (2000): En sammenligning av utviklingen i landbruk og landbrukspolitik i Norge, Sverige og Finland, Notat 2000:6, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).
- Gudem, Runhild og Ivar Hovland (1999): The influence of Natural Conditions and Production Costs in Agriculture, Notat 1999:19, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).
- Jord- og skogbruksministeriets informations-tjenstcentral (2000): Lantbruksstatistisk årsbok 2000.
- Jordbruksverket (2000): Priser, prisindex, produksjon og utrikeshandel innom livsmedelsområdet, 2000:12.
- Nersten, Nils Kristian (red.) (2000): *Utsyn over norsk landbruk. Tilstand og utviklingstrekk 2000*, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).
- Nersten, Nils Kristian og Lasse Erdal (1996): Analyse av norske landbruksvarers beskyttelsesnivå.
- Grøntsektoren, Notat 1996:5. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).
- OECD (2000): Agricultural policies in OECD countries. Monitoring and evaluation.
- St.meld. nr. 19 (1999-2000): *Om norsk landbruk og matproduksjon*. Landbruksdepartementet.
- Statistikcentralen (2000): *Statistisk årsbok för Finland 2000*, samt tidligere utgaver.
- Statistisk sentralbyrå (2000): *Statistisk årbok*.
- Statistiska centralbyrån (1999): Konsumentprisnivåer i Sverige jämfört med övriga medlemsstater i EU.
- Strøm, Øystein (red.) (1999): *Matens pris*, Rapport 1999:4, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF).
- Teknisk beregningsutvalg for inntektsoppgjørene: Rapport 2/2000.

Eksempel på hvordan basisgruppene aggregeres

1.1131: Ferskt brød

1.1132: Spesialbrød

---

utgjør

1.113: Brød

1.111: Ris

1.112: Mel

1.113: Brød

1.114: Paier, kaker, kjeks

1.115: Pasta

1.116: Andre kornbaserte produkter

---

utgjør

1.11: Brød og kornprodukter

1.11: Brød og kornprodukter

1.12: Kjøtt

1.13: Fisk

1.14: Melk, ost og egg

1.15: Matfett og matoljer

1.16: Frukt og grønnsaker

1.17: Poteter

1.18: Sukker

1.19: Kaffe, te og kakao

1.20: Andre matvarer

---

utgjør

1.1: Matvarer

1.1: Matvarer

1.2: Alkoholfrie drikkevarer

1.3: Alkoholholdige drikkevarer

1.4: Tobakk

---

utgjør

1: Matvarer, drikkevarer og tobakk

---

1. Matvarer, drikkevarer og tobakk

2. Klær og skotøy

3. Bolig og energi

4. Møbler og husholdningsartikler

5. Helse og omsorg

6. Transport og kommunikasjon

7. Fritid, utdanning og kultur

8. Andre varer og tjenester

---

utgjør

privat forbruk i husholdningene

Privat forbruk i husholdningene

Forbruk i private, ikke-kommersielle institusjoner

Offentlig forbruk

Bruttoinvesteringer i fast realkapital

Beholdningsendringer

Eksportoverskudd (eksport minus import)

---

utgjør

bruttonasjonalprodukt

Fremskrivninger av publiserte prisnivåindekser

Prisnivåindeksene som presenteres i denne rapporten er publiserte tall fra Eurostat for årene frem til og med 1998. Tallene for 1999 og 2000 er SSBs fremskrivninger av de publiserte 1998-tallene. Vi skal her dokumentere hvordan disse fremskrivningene er foretatt.

Prisnivåindeksene er fremskrevet ved hjelp av den harmoniserte konsumprisindeksen (HKPI). Da klassifiseringen av forbruket ikke er helt identisk i HKPI og PPP, har vi måttet foreta enkelte omgrupperinger og omvektninger. Resultatet av dette er en "HKPI på PPP-form," som kan benyttes til å fremskrive prisnivåindeksene.

Fremskrivningsprosedyren fra 1998 til f.eks. 1999 er som følger:

1. Først beregnes prisendringen for hvert enkelt land og for hver enkelt produktgruppe fra 1998 til 1999, dvs. endringen i HKPI.
2. Deretter beregnes den relative prisendringen, dvs. prisendringen for hvert enkelt land og hver enkelt produktgruppe sett i forhold til prisendringen for samme produktgruppe i EU15 som helhet.
3. Hvert lands relative prisendring fra 1998 til 1999 multipliseres med landets kjøpekraftsparitet for vedkommende produktgruppe i 1998.
4. Disse tre skrittene resulterer i en fremskrevet kjøpekraftsparitet for 1999. For å komme frem til en prisnivåindeks, divideres denne med gjennomsnittlig valutakurs (antall enheter nasjonal valuta per euro) for 1999.

Detaljerte HKPI-tall og -vekter, samt valutakurser, er hentet fra Eurostats statistikkdatabase *New Cronos*.

Vedlegg C

Prisnivåindekser 1998

	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK	EU-15	IS	NO	CH	PL	CY
Private final consumption	99	124	106	80	84	104	99	88	101	95	106	72	118	122	108	100	122	126	132	51	80
Food, beverages, tobacco	100	131	101	83	78	103	111	96	94	93	104	77	120	126	114	100	153	163	129	58	85
Food	102	129	106	85	83	107	99	98	106	94	108	82	110	118	99	100	145	151	142	55	81
Bread and cereals	98	138	110	81	99	108	99	92	102	84	112	72	125	130	89	100	157	154	143	48	83
Meat	103	132	117	68	74	110	90	94	111	108	108	72	100	112	97	100	154	160	172	42	61
Fish	111	110	114	91	84	107	91	101	108	90	130	114	83	107	94	100	87	109	137	65	101
Milk, cheese and eggs	111	104	87	99	88	106	115	109	96	91	97	89	104	108	109	100	144	155	137	55	104
Oils and fats	109	133	110	109	81	107	95	96	114	84	121	86	121	125	100	100	131	145	173	74	85
Fruits, vegetables, potatoes	96	134	107	78	80	108	109	97	116	91	104	74	114	124	110	100	160	150	132	63	75
Other food	98	139	95	112	88	101	96	104	97	92	110	108	126	125	97	100	136	151	117	73	106
Beverages	96	132	88	92	65	91	146	87	85	96	95	67	165	150	146	100	200	195	108	97	130
Non-alcoholic beverages	105	165	101	92	65	78	125	79	84	96	87	90	135	140	144	100	162	167	104	78	107
Alcoholic beverages	93	123	85	91	66	96	154	92	86	97	98	64	173	153	147	100	226	213	110	102	142
Tobacco	90	141	96	70	60	94	137	95	69	87	92	65	124	153	172	100	149	208	88	38	65
Clothing and footwear	114	97	109	102	92	96	84	90	115	104	110	85	98	102	107	100	127	108	100	64	79
Clothing including repairs	113	92	106	101	93	97	84	92	113	102	108	85	96	101	107	100	128	103	99	63	76
Footwear including repairs	119	119	122	109	92	94	88	84	123	114	122	86	108	104	109	100	124	133	107	71	94
Gross rents, fuel and power	101	125	128	71	77	111	104	70	125	91	100	46	127	126	100	100	90	99	160	25	70
Gross rents	102	119	135	72	75	113	111	63	142	91	100	33	139	136	106	100	92	112	181	19	74
Fuel and power	99	155	107	72	86	107	85	107	85	96	106	113	91	98	86	100	83	69	92	53	57
Household equipment and operation	97	107	101	88	91	103	93	99	105	96	103	77	93	109	106	100	118	109	111	66	87
Furniture, floor coverings and repairs	88	91	101	93	101	96	111	114	101	99	92	96	83	95	95	100	122	84	96	63	104
Household textiles and repairs	127	94	107	87	85	112	110	87	122	111	112	64	79	97	124	100	113	95	121	61	73
Household appliances and repairs	103	111	104	88	88	103	96	90	103	91	123	82	109	109	106	100	129	114	117	89	124
Other household goods and services	96	129	100	85	88	108	82	93	107	91	108	74	104	133	112	100	113	139	120	61	73
Medical and health care	90	128	106	63	103	100	99	100	111	76	121	99	132	148	99	100	131	116	166	58	87
Transport and communication	97	130	97	71	84	103	104	88	86	105	109	89	112	113	120	100	101	134	112	66	79
Personal transport equipment	89	171	92	120	95	98	119	92	88	112	94	120	128	100	119	100	125	150	89	92	145
Operation of transport equipment	96	120	96	72	77	104	94	90	89	102	116	78	111	122	126	100	92	133	115	68	54
Purchased transport services	97	117	114	44	79	114	100	73	81	109	98	60	113	143	118	100	104	133	146	48	73
Communication	134	86	100	83	89	98	119	91	81	97	140	114	89	94	112	100	64	107	104	75	70
Recreation, education and culture	103	115	97	90	97	106	93	104	95	89	107	79	119	118	99	100	129	126	120	66	105
Recreational equipment and repairs	99	116	94	98	98	109	101	98	97	86	97	90	122	113	103	100	125	131	110	97	109
Recreational and cultural services	114	103	97	75	92	107	82	109	93	89	116	70	104	111	101	100	116	119	131	45	86
Books, newspapers, magazines	99	144	104	115	105	95	96	104	90	103	97	78	144	147	82	100	172	131	123	50	149
Education	108	116	97	88	103	109	93	109	97	90	111	80	119	118	98	100	131	129	123	67	108
Miscellaneous goods and services	97	135	102	86	87	106	92	90	96	101	107	70	121	135	110	100	150	141	129	66	85
Restaurants, cafés and hotels	100	140	105	95	88	102	86	92	100	98	101	68	122	138	112	100	163	139	129	64	88
Other goods and services	94	131	98	72	85	112	103	87	91	102	118	72	121	130	107	100	134	141	130	66	82
Net purchases abroad	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Collective consumption of P.N.P.I.	94	118	101	77	81	100	95	84	96	91	101	70	112	117	103	100	117	121	125	49	79
Government final consumption	101	123	119	64	77	106	90	93	142	91	106	54	109	117	94	100	90	112	161	29	84
Gross fixed capital formation	95	117	108	80	84	124	97	85	107	103	104	73	91	107	96	100	105	113	103	60	59
Construction	96	125	110	70	83	144	93	83	115	117	105	56	80	121	85	100	104	115	105	42	48
Residential buildings	98	138	117	71	75	133	86	78	126	124	113	55	91	131	79	100	109	125	120	32	56
Non-residential buildings	87	119	109	76	69	157	97	82	102	114	97	59	84	121	85	100	93	104	107	39	44
Civil engineering works	109	113	96	67	100	150	106	97	113	108	103	57	59	112	97	100	110	114	83	56	42
Machinery and equipment	94	110	106	99	85	103	105	89	99	92	104	94	108	97	109	100	107	111	103	89	82
Transport equipment	88	96	108	96	86	98	91	101	99	91	99	87	115	107	106	100	102	98	83	91	87
Non-electrical machinery	96	117	105	99	88	108	116	87	95	91	108	98	108	94	113	100	108	121	104	88	85
Electrical machinery	95	110	109	102	77	92	96	91	115	103	97	87	96	96	104	100	110	102	120	89	67
Change in stocks	99	119	101	90	84	101	102	94	97	96	103	87	112	111	110	100	123	128	110	71	88
Balance of exports and imports	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Gross Domestic Product	98	121	109	76	83	108	97	88	109	96	105	68	109	117	102	100	111	120	128	47	76

Kilde: Purchasing power parities and related economic indicators. Results for 1998. Eurostat 2000.

De sist utgitte publikasjonene i serien Rapporter

Recent publications in the series Reports

- 2000/25 T. Lappgård: Fruktbarhetsmønstre blant innvandrerkvinner i Norge. 2000. 54s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4839-6
- 2000/26 T.A. Johnsen, F.R. Aune og A. Vik: The Norwegian Electricity Market: Is There Enough Generation Capacity Today and Will There Be Sufficient Capacity in Coming Years?. 2000. 49s. 140 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4859-0
- 2000/27 K. Mork, T. Smith og J. Hass: Ressurs-innsats, utslipp og rensing i den kommunale avløpssektoren. 1999. 2000. 66s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4862-0
- 2000/28 A. Thomassen: Byggekostnadsindeks for boliger. Definisjoner og beregningsmetode. Vekter og representantvarer 2000. 2000. 72s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4867-1
- 2001/1 Use of ICT in Nordic enterprises 1999/ 2000. 2001. 28s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4873-6
- 2001/2 B. Havorsen, B.M. Larsen og R. Nesbakken: Hvordan utnytte resultater fra mikroøkonomiske analyser av husholdningenes energiforbruk i makromodeller? En diskusjon av teoretisk og empirisk litteratur og aggregering. 59s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4879-5
- 2001/3 M. Rønsen: Market work, child care and the division of household labour. Adaptations of Norwegian mothers before and after the cash-for-care reform. 2001. 35s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4881-7
- 2001/4 A.L. Brathaug, H. Brunborg, E. Skretting Lunde, E. Nørgaard og Å. Vigran: Utviklingen av aldersrelaterte helse-, pleie og omsorgsutgifter. 2001. 46s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4900-7
- 2001/5 L. Håkonsen, T. Kornstad, K. Løyland og T. O. Thoresen: Kontantstøtten- effekter på arbeidstilbud og inntektsfordeling. 2001. 67s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4901-5
- 2001/6 B. Tornsjø: Utslipp til luft fra innenriks sjøfart, fiske og annen sjøtrafikk mellom norske havner. 2001. 36s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4903-1
- 2001/7 M. Sollie og I. Svendsen: En økonometrisk studie av arbeidstilbudet i Norge. 2001. 94s. 150 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4907-4
- 2001/8 E. Nørgaard: Finansiering av helse- og sosialutgifter i Norge 1990-1998. 2001. 45s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4908-2
- 2001/9 J. Epland: Barn i husholdninger med lav inntekt: Omfang, utvikling, årsaker. 2001. 43s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4925-2
- 2001/10 A. Krüger Enge: Prisindeks for tenesteytende næringer. 2001. 35s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4920-1
- 2001/11 L.H. Thingstad: Avanseundersøking for engroshandel. 2001. 63s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4919-8
- 2001/12 J. Holmøy: Pleie- og omsorgstjenester 1995-1999: Noen hovedtall basert på GERIX-data. 2001. 69s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4927-9
- 2001/13 H.M. Edvardsen: Hovedstadsområdets nasjonale rolle, del 1: Hovedstadsregionens plass i den regionale arbeidsdeling. Hvordan er næringskonsentrasjonene i regionen knyttet til næringskonsentrasjonene i resten av landet? 2001. 39s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4928-7
- 2001/15 E. Kvingedal: Indikatorer for energibruk og utslipp til luft i industri- og energisektorene. 2001. 38s. 155 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4930-9
- 2001/16 S. Holtskog: Direkte energibruk og utslipp til luft fra transport i Norge 1994 og 1998. 2001. 49s. 150 kr. inkl. mva. ISBN 82-537-4953-8
- 2001/17 A. Finstad, G. Haakonsen, E. Kvingedal og K. Rypdal: Utslipp til luft av noen miljøgifter i Norge. Dokumentasjon av metode og resultater. 2001. 64s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4954-6
- 2001/18 T. Fæhn, J.A. Jørgensen, B. Strøm, T. Åvitsland og W. Drzwi: Effektive satser for næringsstøtte 1998. Beregninger som inkluderer skatteutgifter. 2001. 69s. 180 kr inkl. mva. ISBN 82-537-4955-4